

درس

۱

هستی‌بخش

چشم‌انداز

موضوعات اصلی مورد طرح در این درس، شامل نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا، ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز، مفهوم نور بودن خدا در هستی، معرفت عمیق و والا و ناتوانی انسان در شناخت چیستی و ذات خداوند است.

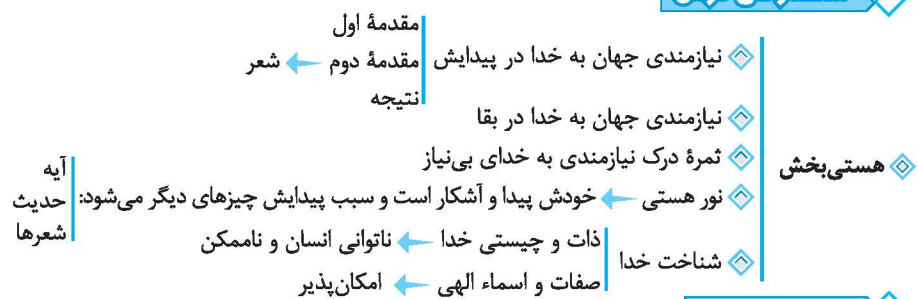
مشاوره

۳ آیه، ۴ حدیث و ۴ شعر در این درس، نقش مهمی در طرح سؤالات خواهند داشت. از سال‌های گذشته، حدود ۱۵ سؤال کنکوری موجود است که نگرش طراحان را آشکار می‌سازد.

سبک مطالعه

ابتدا منظور از نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا را همراه با مثال‌های مرتبط با آن یاد بگیرید. بعد به سراغ آیات آن بروید. آیه، حدیث و اشعار مربوط به نور بودن خداوند در هستی را در کنار هم و در ارتباط با یکدیگر فرابگیرید. فایده و ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز همراه با حدیث آن اهمیت زیادی دارد. در نهایت، حیطه شناخت انسان را نسبت به خداوند به طور مشخص بیاموزید.

ساختار کلی درس

تفکر و اندیشه

- اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به‌صورت اعمال، ظاهر می‌گردد.
- اندیشه (علت)، ۱- بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، ۲- استعداد را شکوفا می‌کند و ۳- امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد (معلول). علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها (= تفکر و اندیشه) باشد.

اهمیت تفکر درباره خدا: موضوع کلی

ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم ﷺ	أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قَدْرَتِهِ
ترجمه روان	برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.
میزان الحکمة	(میزان الحکمة)
۱	تداوم اندیشه در خصوص قدرت الهی، موجب افزایش ایمان می‌گردد و برترین نوع عبادت است.
۲	در اسلام به تفکر، آن هم در مورد خداوند توجه زیادی شده است و این موضوع به یکی از معیارهای تمدن اسلامی، یعنی عقل‌گرایی و علم‌آموزی، اشاره دارد. (# ترکیبی با درس ۹ سال دوازدهم)
۳	این حدیث با حدیث دیگر پیامبر ﷺ که فرمود: «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ ...» مرتبط است.
۴	ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و افعال او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.
کلید واژه:	الْعِبَادَةُ - التَّفَكُّرُ فِي اللَّهِ

این بخش از کتاب (بخش تفکر و اندیشه شامل درس‌های ۱ تا ۶) به همین عبادت (تفکر در خدا) پرداخته است: اندیشه درباره خدا

مقدمه

آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و دور از هیجان و هیاهوی زندگی درباره این جهان پر جنب‌وجوش (پرغوغا) تفکر کرده باشید؟
تفکر درباره جهان دوردست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیارگان؛ و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.

آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهن‌اور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجودات متنوع از کجا آمده‌اند؟

سؤال موجودات جهان، هستی خود را وامدار (فقیر، نیازمند، وابسته به) چه کسی هستند؟!

جواب همه موجودات، از جمله انسان پدیده‌ای هستند که وجود و هستی‌شان از خودشان نیست و در وجود و هستی، نیازمند به خدا هستند.

دقت کنیم

۱- لازمه این‌که بدانیم آیا موجودات، هستی خود را وامدار کسی هستند یا خیر، تفکر در مورد آغاز و پایان هستی، یا به تعبیری، مبدأ و معاد است که نیازمندی در پیدایش و توحید در خالقیت را به ما تفهیم می‌کند. (# ترکیبی با درس ۲ سال دوازدهم)

۲- تفکر در مورد جهان از آن جهت که آیات الهی هستند در قرآن کریم در آیه (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) مورد تأکید واقع شده است. (# ترکیبی با درس ۱۲ سال یازدهم و درس ۹ سال دوازدهم)

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

شناخت اولیه و ابتدایی

هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش (علت)، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم (معلول). به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند (ربوبیت) و به موجودات و مخلوقات مدد می‌رساند. (سنت امداد الهی: # ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

معرفت عمیق‌تر

با وجود این شناخت اولیه (ابتدایی)، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده و خالق است. بیان این راه به شرح زیر است:

مقدمه اول

اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که تأمل کنیم، آن‌ها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، نباتات، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را، پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست.

پدیده = موجودات = وجودشان از خودشان نیست = فقیر = وابسته = وامدار = ممکن‌الوجود = حادث

دقت کنیم

مقدمه دوم

پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که ۱- خودش پدیده نباشد، بلکه ۲- وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

نیازمندی پدیده‌ها به خدا در پیدایش: موضوع کلی

ایستگاه شعر

ذاتِ نایافته از هستی، بخش چون تواند که بود هستی‌بخش
خشک ابری که بُوَد ز آب تهی ناید از وی صفت آب‌دهی

«جامی، هفت اورنگ»

۱ موجودی که پدیده است و وجودش از خودش نیست (ذات نایافته از هستی)، هیچ‌گاه نمی‌تواند از خودش به موجودات دیگر هستی ببخشد.

۲ هر پدیده، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نباشد و وجودش از خودش باشد. (هستی‌بخش)

۳ بیت اول با لحن استفهام انکاری، توانایی هستی‌بخشی را در موجود فقیر، منتفی می‌داند.

۴ این ابیات با آیه شریفه (أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ) مرتبط هستند.

۵ این ابیات اشاره به مقدمه دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش دارند.

۶ هستی‌بخشی خدا به مفهوم توحید در خالقیت اشاره دارد و با آیه (قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ...) مرتبط می‌باشد. (# ترکیبی با

درس ۲ سال دوازدهم)

✓ کلید واژه: ذات نایافته - هستی‌بخش - خشک - تهی

◇ آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست (غنی)، که خودش ذاتاً موجود باشد (واجب‌الوجود). در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود (قائم به ذات).
 ◇ نتیجه با توجه به دو مقدمه فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای (خالق)، نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این موجود (وجود) برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود (عَلَّتِ الْعَالَمَ).

تفکر در متن

توضیحات صفحه قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.
 مقدمه اول: ما و این جهان، وجودمان از خودمان نیست و هستی ما از خودمان سرچشمه نمی‌گیرد و پدیده هستیم.
 مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست، در موجود شدن نیازمند به وجودی هستند که وجودش از خودش باشد.
 نتیجه: ما و همه پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هست شدن نیازمند به وجودی هستیم که وجودش از خودش و عین ذاتش می‌باشد.

◇ نکته راهبردی در تشخیص عبارات مربوط به مقدمه اول و دوم، اگر لفظی در جمله بیاید که به خدا اشاره کند، بیانگر مقدمه دوم است؛ مانند: دیگری، هستی‌بخش، وجودش از خودش باشد، پدیدآورنده، پدیده نیست، همواره هست، مستقل و قائم به خود است، هستی از او جدا نمی‌شود، وجودش عین ذاتش است، هستی او ذاتی است.

تست کدام عبارت در رابطه با مقدمه اول استدلال «درک نیازمندی جهان، در پیدایش خود به خدا» بیان شده است و به همراه کدام بیت، ما را به نتیجه «ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم» می‌رساند؟
 (۱) نیازمندی به غیر به تبع راه داشتن نیستی در وجود - «ذات نیافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش»
 (۲) از خود نبودن وجود و هستی پدیده‌ها - «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»
 (۳) امکان عدم وجود در گذشته و سپس وجود یافتن - «ذات نیافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش»
 (۴) عدم اتکالی به خود در وجود یافتن - «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»

◇ جواب عبارت «نیازمندی به غیر» معادل «نیازمندی به دیگری»، بیانگر مقدمه دوم استدلال نیازمندی به خدا در پیدایش است. اما سایر موارد قسمت اول گزینه‌های (۲)، (۳) و (۴)، مربوط به پدیده بودن موجودات جهان و مقدمه اول هستند. شعر «ذات نیافته از هستی، بخش / ...» به مقدمه دوم نیازمندی در پیدایش اشاره دارد و این دو مقدمه به همراه هم، نتیجه مذکور را می‌دهند. پس گزینه (۳) صحیح است.

تدبر در قرآن (۱)

◇ در آیه شریفه زیر تدبر کنید و به سؤال‌های طرح‌شده پاسخ دهید.

نیازمندی مخلوقات به خداوند و موضوع کلی

ایستگاه آیه

فاطر: ۱۵	يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ
ترجمه کلیه به کلیه	ای مردم شما به خدا نیازمند هستید و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است.
ترجمه روان	

- همه مخلوقات (خطاب عام)، از جمله انسان، در وجود و هستی خود نیازمند به خداوند هستند. (يا أَيُّهَا النَّاسُ)
 نیاز ذاتی پدیده‌ها به خداوند در تمام امور از جمله پیدایش و بقا، از این آیه برداشت می‌شود. (الْفُقَرَاءُ)
 خداوند در ذات خود، غنی و بی‌نیاز است که اشاره به توحید ذاتی دارد. (وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ)
 این آیه با بیت «ذات نیافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» قرابت مفهومی دارد. (أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ)
 تنها وجود بی‌نیاز و مستقل، خداست و وجود او وابسته به چیزی نیست. به همین جهت کسی نمی‌تواند هستی را از او بگیرد و استقلال ذاتی دارد؛ لذا ستودنی است. (وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ)
 با نظر کردن به خود، در می‌یابیم که پدیده‌ای هستیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست و هستی خود را وامدار و وابسته به چیزی هستیم که نیازمند به دیگری نیست و خودش ذاتاً هست.

کلید واژه: الْفُقَرَاءُ - الْغَنِيُّ

سؤال ۱- نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

جواب نیازمندی در همه شئون حیات، لحظه به لحظه، از پیدایش تا بقا؛ تمام داشته‌های انسان سر تا پا از خداست و نیاز به او هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

سؤال ۲- چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟

جواب هر موجودی غیر خداوند، خود نیازمند است و باید شخص دیگری نیاز او را برطرف کند اما چون خداوند بی‌نیاز مطلق است (غنی) و به هیچ چیز وابسته نیست می‌تواند نیاز هر موجود دیگری را برطرف کند.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام هشتم علیه السلام است، شنیده‌اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه هم‌چنان باقی است، اما از معمار و بنا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند، خبری نیست (فانی).

سؤال آیا رابطه جهان با خدا نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟

جواب اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و ... تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بنا به وجود نیاورده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی‌کند. بنا نه چسبندگی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را.

کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواص آن‌ها و حتی خالق خود بنا است. بر این اساس وجود هستی بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد.

نتیجه به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است (نیازمندی در بقا) و این نیاز هیچ‌گاه قطع و یا کم نمی‌شود (نیازمندی مطلق).

مثال در مقام مثال می‌توان گفت که رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

رابطه خداوند با جهان، مشابه رابطه بنا و مسجد نیست.

رابطه خداوند با جهان، مشابه رابطه مولد برق با جریان برق است.

اشتباه نکنیم

بنابراین، مسجد با ساخته شدن، از بنا بی‌نیاز می‌شود، اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند (علت). از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند (معلول). (نیاز علی‌الدوام به خدا)

نیاز مداوم موجودات به خداوند در همه شئون زندگی (در پیدایش و بقا)، سبب عرض نیاز به پیشگاه الهی و توحید عملی می‌شود.

(# ترکیبی با درس ۳ سال دوازدهم)

دقت کنیم

زیستگاه شعر

زبان حال موجودات را مولوی این‌گونه بیان می‌کند:

ما چو ناییم و نوا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما
ما همه شیران ولی شیر غلم
باد ما و بود ما از داد توست
لذت هستی نمودی نیست را
ما نبودیم و تقاضامان نبود

ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
تا که ما باشیم با تو در میان
تو وجود مطلق، فانی نما
حمله‌مان از باد باشد دم به دم
هستی ما جمله از ایجاد توست
عاشق خود کرده بودی نیست را
لطف تو ناگفته ما می‌شنود

(مثنوی معنوی، مولوی)

۱ موجودات هستی در کوچک‌ترین شئون زندگی به خداوند نیازمندند و تنها در صورتی که خداوند هستی بخشی کند، می‌مانند.

۲ وجود و هستی موجودات و خواص آن‌ها وابسته به خداست به‌گونه‌ای که هر لحظه اراده کند می‌تواند آن‌ها را از بین ببرد و متلاشی کند.

۳ حقیقت موجودات جهان، عدم است و به فیض هستی بخشی خداوند موجود شده‌اند.

۴ موجودات، پس از پیدایش هم، به همان اندازه به خداوند نیازمند هستند که در لحظه پیدایش نیاز دارند.

۵ موجودات دائماً با زبان حال خود، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند و خداوند هم دائماً به آن‌ها هستی می‌بخشد.

۶ این شعر با آیات (اتَّسَمُّ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ) و (يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ ...) قرابت مفهومی دارد.

کلید واژه: عدم‌هاییم - وجود مطلق

پیام

تدبر در قرآن (۲)

در آیه زیر تدبر کنید و به سوالات پاسخ دهید.

ایستگاه آیه

نیاز دائمی و لحظه به لحظه موجودات به خدا **موضوع کلی**

رحمان ۳۹:	يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ
ترجمه کلی به کلی	دائماً می‌خواهد از او هر کس در آسمان‌ها و زمین است هر روز او در کاری است.
ترجمه روان	هر آن چه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند. او همواره دست‌اندر کار امری است.

- ۱ تمام موجودات، آن به آن، لحظه به لحظه و به طور مداوم به خدا نیازمندند. (یسأله)
 - ۲ موجودات جهان، پس از پیدایش هم، به همان اندازه به خداوند نیازمند هستند که در لحظه پیدایش نیاز دارند. (یسأله)
 - ۳ موجودات، دائماً با زبان حال به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند و خداوند هم، دائماً به آن‌ها هستی می‌بخشد. (یسأله... كل يوم)
 - ۴ خداوند دائماً در تدبیر امور عالم نقش دارد و «فقال ما يشاء» است. (كل يوم هو في شأن) (# ترکیبی با درس ۲ سال دوازدهم)
 - ۵ تدبیر علی الدوام خداوند برای موجودات، بیانگر توحید در ربوبیت است. (كل يوم هو في شأن) (# ترکیبی با درس ۲ سال دوازدهم)
 - ۶ موجودات پیوسته از خداوند درخواست «رحمت» دارند؛ زیرا در هر لحظه به خدا نیازمندند و همه امور عالم به تدبیر خداوند می‌گردد. (یسأله)
 - ۷ خداوند در هر لحظه به موجودات، هستی می‌بخشد؛ زیرا آن‌ها هر لحظه به خداوند نیازمندند. (یسأله)
- کلید واژه: یَسْأَلُهُ - كُلُّ يَوْمٍ

سؤال ۱- چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

جواب زیرا در هر لحظه به خدا نیازمندند و همه امور عالم به تدبیر خداوند می‌گردد و اگر خدا لحظه‌ای آنان را به خود واگذار کند، همه نیست و نابود می‌شوند.

سؤال ۲- چرا خداوند در هر لحظه دست‌اندر کار امری است؟

جواب زیرا موجودات در هر لحظه به خداوند نیازمندند و خداوند هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌ها است.

نکته راهبردی فعل مضارع، دلالت بر انجام عمل در حال و آینده و به گونه‌ای استمرار دارد لذا معنای فعل «یسأله» به صورت «پیوسته از او درخواست می‌کنند» آمده است.

ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز

انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ اما انسان‌های آگاه، دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند (شهود) و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیش تر شود (علت)، ۱- نیاز به او را بیش تر احساس و ۲- عجز و بندگی خود را بیش تر ابراز می‌کند (معلول) (رابطه مستقیم).

افزایش خودشناسی → درک بیش تر فقر و نیازمندی → افزایش عبودیت و بندگی

برای همین (درک و معرفت بیشتر) است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند. (سنت توفیق الهی: # ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

ایستگاه حدیث

واگذاری امور به خدا **موضوع کلی**

پیامبر ﷺ	أَلَيْسَ لَكُمْ أَنْ تَكُونُوا إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا.
ترجمه روان	خدایا مرا چشم به هم زدنی به خودم وامگذار.
(تفسیر قمی)	
۱ رسول خدا ﷺ با معرفت بیش تر به فقر و نیازمندی خود به خدا، از خدا می‌خواهد لحظه‌ای به قدر پلک زدن او را به خود واگذار نکند.	
۲ مؤمن حقیقی با اتکال و اعتماد به خداوند، آموزش را به خدا واگذار می‌کند.	
۳ معرفت و شناخت نفس و تمایلات دانی انسان، موجب می‌شود انسان بر خداوند توکل کند.	
۴ این دعا بیانگر وصول به اوج درک فقر و نیازمندی دائمی به خداوند، در اثر افزایش خودشناسی است.	
۵ رسول خدا ﷺ عاجزانه از خدا می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.	

کلید واژه: لَا تَكُونُوا إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ

تست نقش انسان در برابر مصنوعات بشری از جمله ساختمان، چیست و این حقیقت حاکی از فقدان کدام رابطه میان انسان و مصنوعاتش است؟

۱) وجودبخشی به اجزاء و خواص آن‌ها - **﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ ...﴾**

۲) وجودبخشی به اجزاء و خواص آن‌ها - **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ...﴾**

۳) جابه‌جایی و نظم دادن به اجزاء - **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ...﴾**

۴) جابه‌جایی و نظم دادن به اجزاء - **﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ ...﴾**

جواب کار بتا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. اما خداوند، خالق مصالح و حتی خالق خود بتا است. می‌توانیم ساختمانی داشته باشیم که معمار آن از دنیا رفته است. پس میان معمار و ساختمان، نیازمندی دائمی وجود ندارد. اما رابطه جهان با خدا، این‌گونه است که هر لحظه به او نیازمندند و این حقیقت در آیه **﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾** ترسیم گردیده است. پس گزینه (۴) صحیح است.

نور هستی

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای (نور) بیان می‌کند که در نظر اول برای ما شگفت‌انگیز می‌نماید. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن پی می‌بریم؛ قرآن کریم می‌فرماید:

ایستگاه آیه		خدا، سبب پیدایی و آشکاری جهان: موضوع کلی	
نور: ۳۵	اللَّهُ	نور	السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
ترجمه کلیه به کلمه	خدا	نور	آسمان‌ها و زمین است
ترجمه روان	خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.		
پیام	۱	خداوند به جهت پیدا و آشکار کردن موجودات جهان، نور هستی است. ﴿اللَّهُ نُورٌ﴾	
	۲	اگر اثری از نور وجود و روشنایی هستی در آسمان‌ها و زمین مشاهده می‌شود، از خداست. ﴿نور السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾	
	۳	هر موجودی، به اندازه خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. ﴿السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾	
	۴	وجود هر موجودی به وجود خداوند وابسته است و این نیازمندی هم در پیدایش است و هم در بقا. ﴿اللَّهُ نُورٌ﴾	
	۵	این آیه با آیه ﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ و حدیث «ما رأيت شيئاً إلاّ و رأيت الله ...» و اشعار «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» و «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم ...» مرتبط است. ﴿اللَّهُ نُورٌ﴾	
	۶	این آیه به مشهود بودن خداوند در هستی اشاره دارد. ﴿اللَّهُ نُورٌ﴾	
کلید واژه: نور			

ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند.

سؤال پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

جواب نور، آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکار هستند و سبب آشکار شدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

خداوند، نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند. در واقع، هر موجودی، در حد خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین‌رو آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند (علت) در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند (شهود خدا) و علم و قدرت او را می‌بینند. (معلول)

اشباه‌نکنیم مطابق آیه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾**، هر چیزی در این جهان جلوه‌ای از جلوه‌های الهی است، نه «نوری از انوار وجود»!

ایستگاه شعر		رؤیت خدا در کل هستی به شرط معرفت: موضوع کلی	
دلی کز معرفت نور و صفا دید به هر چیزی که دید، اول خدا دید (شیخ محمود شبستری)			
پیام	۱	انسان بر اساس معرفت عمیق و والا، با هر چیزی خدا را می‌بیند.	
	۲	هر چیزی در این عالم منادی‌گر و تجلی‌بخش وجود آفریننده و نشانه‌ای از نشانه‌های الهی است.	
	۳	پاکی قلب و صفای باطن از شرایط اصلی دست‌یابی به معرفت عمیق و والاتر است.	
	۴	این بیت با شعر «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم ...» و حدیث «ما رأيت شيئاً إلاّ و رأيت الله ...» و آیه ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ از جهت رؤیت خدا در تمام هستی، مرتبط است.	
	۵	یکی از راه‌های تقویت اخلاص، افزایش معرفت نسبت به خدا است که از این شعر برداشت می‌شود. (# ترکیبی با درس ۴ سال دوازدهم)	
کلید واژه: اول خدا دید			

و به تعبیر باباطاهر:

ایستگاه شعر

شهود خدا در همه موجودات عالم موضوع کلی

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم به دریا بنگرم دریا تو بینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا تو بینم (باباطاهر)

- ۱ انسانی که به معرفت عمیق و والاتر رسیده است، با هر چیزی خدا را می‌بیند.
 - ۲ صحرا، دریا، کوه و در و دشت، همگی در این عالم تجلی‌گاه و منادی‌گر وجود آفریننده و نشانه‌ای از نشانه‌های الهی هستند.
 - ۳ این شعر با بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» و حدیث «ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله ...» و آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ» مرتبط است.
 - ۴ این شعر با بیت «مهر رخسار تو می‌تابد ز ذرات جهان ...» قرابت مفهومی دارد. (# ترکیبی با درس ۴ سال دوازدهم)
- کلید واژه: تو بینم

تفکر در حدیث

امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید:

ایستگاه حدیث

مشهود بودن خداوند در مخلوقات موضوع کلی

ما رأیت شیئاً إلا و رأیت الله قبلة و بعدة و معة
هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم. (علم‌الیقین، فیض کاشانی)

- ۱ هر موجودی پیش از آن‌که نمایش‌دهنده خود باشد، نشان‌دهنده خالق خویش و آیه‌ای از آیات الهی است. (رأیت الله)
 - ۲ مشاهده خداوند از طریق مخلوقات و تجلی خداوند در همه آن‌ها از این حدیث قابل برداشت است. (قبلة و بعدة و معة)
 - ۳ این حدیث با آیه «اللَّهُ نور السَّمَاوَاتِ و الارض» ارتباط معنایی دارد. (رأیت الله)
 - ۴ این حدیث دارای ارتباط معنایی با اشعار: الف) «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» ب) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم ...» است.
 - ۵ مشاهده مخلوقات با بصیرت دل، حکایتگر رسیدن امام علی علیه السلام به معرفت عمیق و والا است که با هر چیزی خدا را می‌بیند و ناشی از پاکی و صفای قلب می‌باشد.
- کلید واژه: رأیت الله

سؤال به نظر شما پیام این حدیث چیست؟ مقصود امیرالمؤمنین علیه السلام از این‌که می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چه می‌باشد؟
جواب احساس کردن وجود خدا در هستی به واسطه معرفت عمیق و والا، با توجه به این‌که موجودات جهان جلوه خداوند هستند، انسان را به مرحله شهود خدا می‌رساند. از این رو انسان اگر اهل تفکر و تقوا باشد به لطف الهی به مقامی می‌رسد که در همه چیز خدا را می‌بیند.

این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس (ممکن) است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم (علت و شرط)، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد (سنت توفیق الهی): «و الذین جاهدوا فینا لنهدیتهم سبلنا ...»: (# ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم) و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند. (معلول و مشروط)

دقت کنیم عزم و تصمیم قوی، اولین گام برای ثبات قدم و پایداری در مسیر بندگی است. (# ترکیبی با درس ۸ سال دهم)

تست شرط اصلی وصول به معرفت عمیق و والا در مورد خداوند در کدام بیت مؤکد شده است و در این راستا چگونه باید حرکت کنیم؟

- ۱) «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» - با پاک‌اندیشی و روشن‌ضمیری
 - ۲) «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش» - با عزم و تصمیم قوی
 - ۳) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید» - با عزم و تصمیم قوی
 - ۴) «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» - با پاک‌اندیشی و روشن‌ضمیری
- جواب** این‌که انسان با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید. اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. این پاکی و صفای قلب در شعر «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» اشاره گردیده است. اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، خدا نیز کمک می‌کند. پس گزینه (۳) صحیح است.

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

سؤال اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می‌توان به ذات خداوند پی برد و چیستی (ماهیت) او را مشخص کرد؟

جواب در پاسخ می‌گوییم: موضوعاتی که می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم، دو دسته‌اند:

الف) محدود: موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کیهان‌ها؛ حتی کیهان‌های بسیار دور هم ممکن است روزی مورد شناسایی واقع شوند و انسان بتواند ماهیت و ذات آن‌ها را شناسایی کند. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد (**معلول**)، زیرا همه آن‌ها اموری محدود هستند (**علت**).

ب) نامحدود: موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی (**معلول**)، احاطه و دسترسی به آن است (**علت**). در واقع ما به دلیل محدود بودن ذهن خود (**علت**) نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی (چیستی) وجودشان را دریابیم (**معلول**). خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید (ناممکن). بنابراین، با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.

از همین رو (ناتوانی ما در معرفت به چیستی و ذات خدا) پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است:

بایدها و نبایدها در تفکر کردن: موضوع کلی

ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>	تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ
ترجمه روان	در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.
۱	تشویق به تفکر در امور مختلف از جمله قدرت الهی از این حدیث برداشت می‌شود. (تَفَكَّرُوا)
۲	منع از تفکر در ذات، چیستی و ماهیت خدا، به دلیل بی‌نتیجه بودن آن است. (لَا تَفَكَّرُوا)
۳	چون خداوند حقیقتی نامحدود است، در ذهن ما نمی‌گنجد.
۴	تفکر در چیستی (ماهیت = چگونگی = ذات) خدا ممنوع است (لَا تَفَكَّرُوا).
۵	لازمه تفکر در چیستی خداوند، احاطه و دسترسی به آن است و این درباره خدا غیرقابل تصور است؛ زیرا ذهن محدود نمی‌تواند بر نامحدود احاطه پیدا کند.
۶	تنها شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند از طریق تفکر و شناخت مخلوقاتش تا حدودی (نسبی) امکان‌پذیر است.
۷	این حدیث با حدیث «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» مرتبط است.
کلید واژه: لا تَفَكَّرُوا - ذاتِ اللَّهِ	

نکته راهبردی

کاربرد فعل امر در آیات و احادیث به مفهوم وجوب یا ضرورت کاری و کاربرد فعل نهی در آیات و احادیث به معنای حرمت یا ممنوعیت آن کار است. مثلاً دستور و امر «تَنَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ» اشاره به ضرورت تفکر در هستی دارد؛ اما نهی «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» بیانگر ممنوعیت از تفکر در چیستی خداوند است.

دقت کنیم خداوند بر موجودات جهان احاطه دارد؛ یعنی «محیط» (احاطه‌گر) است. موجودات جهان نیز «محاط» (احاطه‌شده) به احاطه الهی هستند.

تست علت اصلی بودن شناخت چیستی خداوند، بودن وجود ما در برابر خداست که تجلی آن در عبارت مشهود است.

- (۱) ممکن - محاط - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ»
 (۲) ناممکن - محاط - «و لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»
 (۳) ممکن - محیط - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ»
 (۴) ناممکن - محیط - «و لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»

جواب شناخت چیستی و ذات و ماهیت خدا برای انسان ناممکن است. وجود ما در برابر خداوند، محاط (احاطه‌شده) است. رسول خدا صلی الله علیه و آله در عبارت شریفه «و لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»، تأکید کرده است که شناخت ذات خدا، ناممکن است. پس گزینه (۲) صحیح است.

شناخت چیستی و ذات و ماهیت خدا ← ناممکن

شناخت هستی، صفات، اسماء، افعال، کیستی و ... ← ممکن

اشتباه نکنیم

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

شباهت‌ها	تفاوت‌ها
۱- جهان و ساعت هر دو پدیده‌اند و به خالق و سازنده نیازمندند.	۱- ساعت‌ساز، هستی‌بخش اجزای ساعت نیست و فقط نظم‌دهنده اجزا است، اما خداوند، هم هستی‌بخش است و هم نظم‌دهنده.
۲- جهان و ساعت هر دو مرکب از اجزا هستند.	۲- دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما دوام و بقای جهان وابسته به خالق آن است.
۳- جهان و ساعت هر دو منظم و هدف‌دارند.	۳- نظم و پیچیدگی جهان بسیار فراتر از پیچیدگی یک ساعت است و نظم ساعت با نظم جهان قابل مقایسه نیست.

رابطه علی و معلولی

- هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش (علت)، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم (معلول).
- یکی از راه‌های رسیدن به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند (معلول)، تفکر درباره نیازمندی جهان در پیدایش خود به آفریننده و خالق است (علت).
- پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست (علت)، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد (معلول).
- یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست (معلول)، که خودش ذاتاً موجود باشد (علت).
- از آیه (وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ) برداشت می‌شود که چون وجود خدا وابسته به چیزی نیست (علت)، کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند (معلول).
- چون وجود و هستی موجودات وابسته به خداست (علت)، هر لحظه خداوند اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و متلاشی می‌گردند (معلول).
- موجودات، پس از پیدایش نیز همچنان مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند (علت)؛ از این‌رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند (معلول).
- هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود (علت)، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند (معلول).
- درک بیشتر فقر و نیاز به خدا، معلول افزایش خودشناسی است.
- افزایش عبودیت و بندگی، معلول درک بیشتر فقر و نیاز به خداست.
- آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند (علت)، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند (معلول).
- دل پاک و با صفا و با معرفت (علت) است که می‌تواند خداوند را مقدم بر موجودات جهان رؤیت کند (معلول)؛ دلی که معرفت نور و صفا دید (علت) / به هر چیزی که دید، اول خدا دید (معلول).
- حرکت به سوی معرفت عمیق و والا که انسان با هر چیزی خدا را ببیند (معلول)، مشروط بر پاکی و صفای قلب است (علت).
- بر موضوعات و موجوداتی که محدود هستند (علت)، ذهن ما می‌تواند احاطه پیدا کند و گنجایش فهم چستی آن‌ها را دارد (معلول).
- لازمه شناخت هر چیزی (معلول)، احاطه و دسترسی به آن است (علت).

تروترین‌ها

- قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود خدا و شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد.
- یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود به خداست.
- آن وجود برتر و متعالی که مجموعه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن به او نیازمندند و سرچشمه هستی است، خداست.
- هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس و عجز و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.
- این‌که انسان با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا (برتر) است.

مترادف‌ها

- پدیده = فقیر = وابسته = وامدار = وجودش از خودش نیست = یک زمانی نبوده، سپس پدید آمده = به خودش متکی نیست = ممکن‌الوجود
- خداوند = علت‌العلل = قائم به ذات = نیستی در او راه ندارد = نیاز به پدیدآورنده ندارد = همواره هست = وجود برتر و متعالی = واجب‌الوجود
- هستی‌بخشی = توحید در خالقیت
- چیستی = ذات = ماهیت = چگونگی = کیفیت = جنس
- صفات و اسماء = کیستی

- ◆ هستی = وجود = بودن
- ◆ معرفت عمیق و والا = با هر چیزی، خدا را دیدن
- ◆ نور = پیدا و آشکارکننده

مرور سریع مهم‌ترین نکات درس

- ◆ با توجه به آیه **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾**، نیازمندی همه مخلوقات در پیدایش و بقا (وجود و هستی) به خداوند برداشت می‌شود.
- ◆ از دقت در آیه **﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾** پی می‌بریم، تنها وجود بی‌نیاز خداست که در هستی خود به دیگری محتاج نیست و چون وجود خدا وابسته به چیزی نیست، کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند (توحید ذاتی).
- ◆ انسان بر اساس فطرت خویش، خدا را درمی‌یابد و حضورش را درک می‌کند.
- ◆ استدلال قرآن در مورد نیازمندی جهان در پیدایش، شامل موارد زیر است:
- ◆ مقدمه ۱: ما و موجودات این جهان پدیده هستیم و وجودمان از خودمان نیست.
- ◆ مقدمه ۲: هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده است. مانند شیرین شدن و شعر «ذات نایافته از هستی، بخش ...» که به مقدمه دوم اشاره دارد.
- ◆ نتیجه: ما و مجموعه پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هستی یافتن به سرچشمه هستی و وجود برتر و متعالی یعنی خدا نیازمندیم.
- ◆ در مصنوعات بشری، پدیدآورنده اجزاء انسان نیست. کار بشر فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است.
- ◆ رابطه وجود ما با خداوند مانند رابطه جریان برق با مولد برق است.
- ◆ بر اساس آیه **﴿يَسْأَلُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ...﴾** نیازمندی جهان به خدا دائمی است و مخلوقات هر لحظه به خدا عرض نیاز دارند.
- ◆ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، فقر و نیازمندی به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی و عبودیت خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.
- ◆ در آیه **﴿اللَّهُ نُورٌ...﴾** نور به معنای سبب پیدایی و آشکار شدن است. پس تمام موجودات وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده یا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ◆ آیه **﴿اللَّهُ نُورٌ...﴾** با حدیث امام علی **«ما رأيت شيئاً...»** و اشعار «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» و «به صحرا بنگرم، صحرا تو بینم ...» ارتباط مفهومی دارد.
- ◆ موضوعاتی که می‌خواهیم درباره آنان شناخت پیدا کنیم دو دسته‌اند:
- الف) محدود: در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان و کهنکشان‌ها.
- ب) نامحدود: ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ مانند ذات، چیستی و ماهیت خدا.
- ◆ لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است.
- ◆ بنابر حدیث **«لا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ»**، شناخت ذات، چیستی و ماهیت الهی، ممنوع و ناممکن است.
- ◆ انسان می‌تواند به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی ببرد و صفات و اسماء او را بشناسد ولی ذات و چیستی او را نمی‌تواند دریابد.

رویکردی جدید به موضوع و حفظ آیات

سؤال	کلیدواژه‌های آیه
۱- عبارت ﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ خطاب به چه کسانی است؟	﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ : همه مخلوقات، از جمله انسان (خطاب عام)
۲- علت این‌که خداوند می‌تواند هر لحظه با اراده‌اش موجودات را نابود کند چیست؟	﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾
۳- علت این‌که کسی نمی‌تواند وجود خدا را بگیرد و نابودش کند چیست؟	﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾
۴- رابطه مخلوقات با خداوند از جهت پیدایی و آشکاری به چه چیزی تشبیه شده است؟	﴿اللَّهُ نُورٌ﴾
۵- بر اساس کدام آیه، تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند؟	﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ﴾
۶- علت این‌که خداوند پیوسته دست‌اندرکار امری است، چیست؟	﴿يَسْأَلُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ﴾
۷- نتیجه درخواست پیوسته موجودات از خداوند کدام است؟	﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾

درس در یک نگاه

◆ نیازمندی جهان به خدا در پیدایش (درک خدا با فطرت) آیه: «انتم الفقراء» نتیجه: ما و این جهان به سرچشمه هستی (خدا) نیازمندیم. مقدمه ۱: ما و این جهان پدیده‌ایم و وجودمان از خودمان نیست. مقدمه ۲: هر پدیده، نیازمند به پدیدآورنده است (شعر: ذات نایافته از هستی، بخش ...)

◆ مانند رابطه ساختمان با معمار و بتا (با ساعت با ساعت‌ساز) نیست. زیرا بتا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را. کار بتا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. ◆ تا حدی شبیه رابطه جریان برق با مولد برق است. زیرا موجودات، پس از پیدایش نیز همچنان مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این‌رو دائماً به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند. شعر: ما چو نایبیم و ندا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست آیه: «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»

◆ نأگاه: به نیاز دائمی به خدا بی‌توجه‌اند. دو دسته انسان‌ها آگاه: دائماً سایه لطف و رحمت خدا را مشاهده می‌کنند و خود را نیازمند می‌بینند. ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز

◆ افزایش معرفت به خود و رابطه با خدا ← درک بیش‌تر نیاز ← افزایش عبودیت ◆ دعای پیامبر ﷺ: «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا»

معنا: تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند. آیه: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»

حدیث: «ما رأيتُ شيئاً إلا و رأيتُ الله قبله و بعده و معه». بیت: دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید شعر: به صحرا، دریا، هر جا بنگرم تو بینم پیام: هر موجودی تجلی‌بخش خدا و حکمت، قدرت و رحمت الهی است. خداوند، نور هستی

تعریف: دیدن خدا با هر چیز معرفت عمیق و والا لازمه‌ها: پاکی و صفای قلب + عزم و تصمیم قوی سن مناسب: جوانی و نوجوانی

محدود: در ذهن می‌گنجند، چستی آن‌ها را می‌شناسیم. ◆ ناتوانی انسان در شناخت ذات و چستی خداوند: موضوعات نامحدود: ذهن ما گنجایش آن‌ها را ندارد.

◆ ذات و چستی و ماهیت: برای انسان ناممکن است. «لا تَتَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» ◆ شناخت خدا صفات و اسماء و وجود او: ممکن است. «تَتَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ»

◆ لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است.

پرسش‌های چهار گزینه‌ای درس ۱

تست‌های تالیفی

- ۱- یکی از مصادیق صحیح عمل به فرموده رسول خدا ﷺ درباره تفکر، کدام است و یکی از نتایج آن در کدام مورد به درستی ذکر شده است؟
- (۱) تفکر در خدا و قدرت او - شکوفایی استعدادها و امید به آینده‌ای زیباتر (۲) تفکر در خدا و قدرت او - سپردن سرنوشت خویش به دست حوادث
(۳) تفکر در ذات خدا - سپردن سرنوشت خویش به دست حوادث (۴) تفکر در ذات خدا - شکوفایی استعدادها و امید به آینده‌ای زیباتر
- ۲- با تفکر درباره آغاز و پایان این هستی پهناور، پی به پاسخ کدام پرسش می‌بریم و لازمه آسان رسیدن به معرفت رؤیت خداوند در کل هستی چیست؟
- (۱) آیا می‌توانیم به ذات و چیستی خداوند پی ببریم؟ - عزم و اراده قوی
(۲) آیا می‌توانیم به ذات و چیستی خداوند پی ببریم؟ - روشن‌ضمیری و پاکی طینت
(۳) موجودات جهان، هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟ - روشن‌ضمیری و پاکی طینت
(۴) موجودات جهان، هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟ - عزم و اراده قوی
- ۳- از تدبیر در آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ کدام مفهوم قابل برداشت است؟
- (۱) عموم موجودات جهان با تمام وجود، خدا را درمی‌یابند و حضورش را درک می‌کنند.
(۲) موجودات، از جمله انسان، در وجود و هستی خود نیازمند به خدا هستند.
(۳) نیاز همه موجودات از جمله انسان به خداوند، منحصر به پیدایش می‌شود.
(۴) علت پناه بردن و کمک خواستن از خدا در سختی‌ها، فقر مطلق به خداست.
- ۴- مفهوم مقابل عبارت شریفه ﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ در کدام عبارت ذکر گردیده است و مخاطب این کلام چه کسانی‌اند؟
- (۱) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ (۲) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾
(۳) ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ - ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ (۴) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾
- ۵- به ترتیب از ترکیب کدام دو مقدمه به نتیجه «نیازمندی ما و جهان به سرچشمه متعالی هستی» پی می‌بریم؟
- (۱) «قائم به ذات بودن چیزی که پدیده نیست» - «نشأت نگرفتن وجود موجودات از خودشان»
(۲) «قائم به ذات بودن چیزی که پدیده نیست» - «محتاج بودن پدیده‌ها به غیر خدا»
(۳) «متکی نبودن موجودات به خود» - «نشأت نگرفتن وجود موجودات از خودشان»
(۴) «متکی نبودن موجودات به خود» - «محتاج بودن پدیده‌ها به غیر خود»
- ۶- کدام گزینه مقدمه دوم، از استدلال اثبات نیازمندی موجودات جهان به خداست و کدام بیت مؤید آن است؟
- (۱) متکی نبودن پدیده‌ها به خودشان در به‌وجود آمدن - ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش
(۲) متکی نبودن پدیده‌ها به خودشان در به‌وجود آمدن - دلی‌گز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید
(۳) هر پدیده‌ای برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده است - دلی‌گز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید
(۴) هر پدیده‌ای برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده است - ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی‌بخش
- ۷- بیت عبدالرحمان جامی: «خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» مربوط به کدام مقدمه استدلال نیازمندی جهان در پیدایش به خداست و چه پیامی را دربردارد؟
- (۱) مقدمه اول - پدیده، برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نیست.
(۲) مقدمه اول - موجودات جهان، وجود و هستی‌شان از خودشان نیست.
(۳) مقدمه دوم - موجودات جهان، وجود و هستی‌شان از خودشان نیست.
(۴) مقدمه دوم - پدیده، برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نیست.
- ۸- اگر بگوییم «چون وجود خدا وابسته به چیزی نیست، کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند.» به کدام آیه استناد جسته‌ایم و مخاطب عبارت «یا ایها الناس» در آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ﴾ کیست؟
- (۱) ﴿أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ - همه مخلوقات (۲) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ - همه مخلوقات
(۳) ﴿أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾ - انسان‌ها (۴) ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ - انسان‌ها
- ۹- عبارات قرآنی ﴿أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾، ﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، به ترتیب نیازمندی مخلوقات را در چه چیزی نشان می‌دهد؟
- (۱) پیدایش و بقا - پیدایش (۲) بقا - پیدایش (۳) پیدایش - پیدایش و بقا (۴) پیدایش و بقا - پیدایش و بقا

۱۰- وامدار بودن هستی موجودات به خدا از دقت در کدام آیه برداشت می‌شود و دست‌یابی به معرفت والا و عمیق با هر چیزی خدا را دیدن برای جوانان چگونه است؟

- (۱) **«يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ»** - سهل و ممتنع
 (۲) **«يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ»** - صعب و ممکن
 (۳) **«وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»** - صعب و ممکن
 (۴) **«وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»** - سهل و ممتنع

۱۱- انسان‌های آگاه که دائماً سایه لطف و رحمت الهی را احساس می‌کنند، خود را نیازمند به چه چیزی می‌دانند و درک بهتر فقر و نیازمندی، معلول چیست؟

- (۱) عنایات پیوسته او - افزایش معرفت به خود و رابطه با خدا
 (۲) عنایات پیوسته او - عبودیت و بندگی بیشتر
 (۳) پدیده‌ای که وجودش از خودش باشد - عبودیت و بندگی بیشتر
 (۴) پدیده‌ای که وجودش از خودش باشد - افزایش معرفت به خود و رابطه با خدا

۱۲- وصول به چه چیزی برای انسان به آسانی میسر نیست و مطابق با کدام عبارت شریفه، خداوند در هر لحظه دست‌اندر کار امری است؟

- (۱) رسیدن به معرفت والا و با هر چیزی خدا را دیدن - **«هُوَ فِي شَأْنٍ»**
 (۲) رسیدن به معرفت والا و با هر چیزی خدا را دیدن - **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»**
 (۳) شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند از راه تفکر در نعمت‌ها - **«هُوَ فِي شَأْنٍ»**
 (۴) شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند از راه تفکر در نعمت‌ها - **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»**

۱۳- مفهوم مستنبط از عبارت قرآنی **«... كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»** در کدام مورد به درستی ذکر شده است؟

- (۱) هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیهای از آیات الهی محسوب می‌شود.
 (۲) احاطه خداوند بر تمام موجودات موجب می‌شود که چپستی خداوند در ذهن ما ننگند.
 (۳) تصرف خداوند تعالی در تمام شئون هستی، متبوع فقر مطلق موجودات به اوست.
 (۴) مطالبه دائمی مخلوقات جهان برای کسب فیض از خداوند، زمینه‌ساز دست‌اندرکار بودن خداوند در هر لحظه است.

۱۴- نیازمندی موجودات در پیدایش و بقا به خداوند، چگونه قابل توصیف است و خدایابی انسان، چگونه است؟

- (۱) در هر دو مرتبه یکسان است - فطری
 (۲) در مرتبه پیدایش بیشتر از بقاست - استدلالی
 (۳) در مرتبه پیدایش بیشتر از بقاست - فطری
 (۴) در هر دو مرتبه یکسان است - استدلالی

۱۵- آیه نورانی **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»** حاوی کدام پیام است؟

- (۱) تمام موجودات هستی، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.
 (۲) رابطه ما با وجود خداوند مانند رابطه جریان برق با مولد آن است.
 (۳) اگر خورشید نورافشانی نکند، دیگر اثری از پرتوهای آفتاب نیست، ما نیز صرفاً در بقا به خداوند محتاجیم.
 (۴) قلبی که سرشار از نور و صفا باشد، با رؤیت هر چیزی، اول خدا را می‌بیند.

۱۶- آیه شریفه **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»** وابستگی موجودات به خدا را در بیان می‌کند و با حدیث شریف ارتباط مفهومی دارد.

- (۱) پیدایش و بقا - «ما زَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ...»
 (۲) پیدایش و هستی یافتن - «ما زَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ...»
 (۳) پیدایش و بقا - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ...»
 (۴) پیدایش و هستی یافتن - «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ...»

۱۷- درک بهتر نیاز به خداوند ویژه کدام دسته از انسان‌هاست و تابع این درک کدام است؟

- (۱) افراد آگاه به رابطه خویش با خدا - شناخت بیشتر صفات الهی
 (۲) افراد اعلم به امور عبادی - شناخت بیشتر صفات الهی
 (۳) افراد آگاه به رابطه خویش با خدا - کثرت عبودیت و بندگی
 (۴) افراد اعلم به امور عبادی - کثرت عبودیت و بندگی

۱۸- شعر باباطاهر «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم / به دریا بنگرم دریا تو بینم» با عبارت ارتباط معنایی دارد و این‌که انسان با هر چیزی

خدا را ببیند است که در نگاه نخست به نظر می‌آید و ممکن است به خصوص برای جوانان، زیرا

- (۱) «ما زَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» - معرفتی عمیق و والا - مشکل - پاکی و صفای قلب دارند.
 (۲) **«يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ»** - معرفتی عمیق و والا - مشکل - پاکی و صفای قلب دارند.
 (۳) «ما زَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» - هدفی امکان‌پذیر - آسان - شرط اصلی حرکت به سوی هدف با عزم و تصمیم قوی است.
 (۴) **«يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ»** - هدفی امکان‌پذیر - آسان - شرط اصلی حرکت به سوی هدف با عزم و تصمیم قوی است.

۱۹- چند مورد از موارد زیر از حدیث شریف پیامبر اکرم ﷺ که فرمود: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» دریافت می‌گردد؟

- (الف) استمرار تفکر در ذات الهی و قدرت او برترین عبادت‌ها شمرده شده است.
 (ب) آن‌چه بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، اندیشیدن مداوم درباره خدا و صفات اوست.
 (ج) شکوفایی استعدادها در پرتو بافضیلت‌ترین عبادت، امید به آینده زیباتر را نوید می‌بخشد.
 (د) اندیشه درباره خداوند همانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند و نمود آن به صورت عبادت در اعمال ظاهری است.

۲۰- تفاوت اساسی میان رابطه جهان با خدا و رابطه مسجد گوهرشاد با بنای آن در چیست و مورد دوم مشابه کدام رابطه است؟

- ۱) پدید آوردن و نیاوردن اجزای ساختمان و خواص آن - رابطه جریان برق با مولد آن
- ۲) پدید آوردن و نیاوردن اجزای ساختمان و خواص آن - رابطه ساعت و ساعت‌ساز
- ۳) جابه‌جا کردن و نکردن اجزای ساختمان - رابطه ساعت و ساعت‌ساز
- ۴) جابه‌جا کردن و نکردن اجزای ساختمان - رابطه جریان برق با مولد آن

۲۱- از سخن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که می‌فرماید: «لا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» کدام موضوع قابل برداشت است؟

- ۱) لازمه فرض چیستی برای خداوند، محدود فرض کردن اوست.
- ۲) هر چند انسان درک چیستی خداوند را داراست، ولی از درک هستی‌اش ناتوان است.
- ۳) بی‌نهایت بودن و نامحدود بودن خداوند تابع عدم توانایی در درک ذات خداوند است.
- ۴) درک صفات خداوند از طرق مختلف می‌تواند تا حدودی کارساز باشد.

۲۲- تعبیر قرآنی «كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» اشاره به کدام صفت الهی دارد و به سبب کدام عبارت قرآنی صورت می‌پذیرد؟

- ۱) اراده - «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»
- ۲) قدرت - «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»
- ۳) اراده - «يا أيها الناس انتم الفقراء الى الله»
- ۴) قدرت - «يا أيها الناس انتم الفقراء الى الله»

۲۳- کدام وصف در مورد آیه شریفه «اللَّهُ نَزَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» درست است و با کدام حدیث شریف هم‌آوا می‌باشد؟

- ۱) منشأ وجود تمام مخلوقات خداست و هر موجودی در جهان تجلی‌بخش خداوند محسوب می‌شود. - «ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله ...»
- ۲) وجود مخلوقات در بقای خود وابسته به وجود خداوند است مانند وابستگی پرتوی نور به منبع آن. - «ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله ...»
- ۳) چون وجود مخلوقات وابسته به خداست، اوست که می‌تواند آن‌ها را ببرد یا نگه دارد. - «تفكروا في كل شيء و لا تفكروا في ذات الله»
- ۴) آسمان‌ها و زمین راه شناخت خداوند و درک حقیقت وجود هستند که آیه‌ای از آیات الهی می‌باشند. - «تفكروا في كل شيء و لا تفكروا في ذات الله»

۲۴- مفهوم مستفاد از آیه ۱۶ سورة فاطر: «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» در کدام مورد به درستی آمده است؟

- ۱) هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس می‌کند.
- ۲) تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.
- ۳) وجود و هستی موجودات، وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها را از بین می‌برد.
- ۴) ما و مجموعه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هستی یافتن به آفریننده نیازمندیم.

۲۵- در بیان پیامبر عظیم الشان اسلام که فرمودند: «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ»، درباره چه چیزی می‌توان اندیشه کرد و چرا؟

- ۱) هستی خداوند - زیرا شناخت صفات و افعال او امکان‌پذیر است.
- ۲) هستی خداوند - زیرا شناخت هر چیزی نیازمند احاطه بر آن است.
- ۳) چیستی خداوند - زیرا شناخت صفات و افعال او امکان‌پذیر است.
- ۴) چیستی خداوند - زیرا شناخت هر چیزی نیازمند احاطه بر آن است.

۲۶- درخواست عاجزانه رسول خدا صلی الله علیه و آله از خدا برای واگذار نکردن لحظه‌ای به حال خود، زاییده و مولود چیست و نیازمندی موجودات به خداوند چگونه رابطه‌ای است؟

- ۱) فهم آن‌که صفات خداوند عین ذات اوست. - مطلق
- ۲) معرفت حقیقی ایشان و درک بهتر فقر خود در برابر خدا - نسبی
- ۳) معرفت حقیقی ایشان و درک بهتر فقر خود در برابر خدا - مطلق
- ۴) فهم آن‌که صفات خداوند عین ذات اوست. - نسبی

۲۷- این‌که «اشیای پیرامون ما، غیرمتمکی به خود هستند»، اشاره‌گر به کدام مقدمه نیازمندی جهان به خدا در است؟

- ۱) اول - بقا
- ۲) اول - پیدایش
- ۳) دوم - بقا
- ۴) دوم - پیدایش

۲۸- این‌که ما موضوعات نامحدود را نمی‌توانیم تصور کنیم زمینه‌ساز فهم پیام کدام حدیث است و برای اثبات این جمله که «یک معلول در بقای خود همواره و هر آن، نیاز به علت دارد.» به کدام آیه شریفه تمسک می‌جوئیم؟

- ۱) «لا تفکروا فی ذات الله» - «اللَّهُ نور السماوات و الارض مثل نوره کمشکاة فیها مصباح»
- ۲) «لا تفکروا فی ذات الله» - «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»
- ۳) «تفکروا فی کل شیء» - «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»
- ۴) «تفکروا فی کل شیء» - «اللَّهُ نور السماوات و الارض مثل نوره کمشکاة فیها مصباح»

۲۹- پاسخ به این سؤال که «چرا نمی‌توانیم ذات خدا را بشناسیم؟» چیست و در بیان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تفکر در چه چیزی جایز است؟

- ۱) احاطه به نامحدود محال است. - ذات خداوند
- ۲) احاطه به نامحدود محال است. - عموم موضوعات
- ۳) زیرا نمی‌توانیم هستی خدا را درک کنیم. - ذات خداوند
- ۴) زیرا نمی‌توانیم هستی خدا را درک کنیم. - عموم موضوعات

۳۰- موضوعات محدود در دایره شناخت ما قرار زیرا قابل احاطه و شناخت صفات و اسماء خداوند امکان‌پذیر

- ۱) دارد - هستند - است
- ۲) دارد - نیستند - نیست
- ۳) ندارد - هستند - نیست
- ۴) ندارد - نیستند - است

۳۱- بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم» منادی‌گر کدام آیه و بیانگر چه موضوعی است؟

۱) «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» - عدم گنجایش خداوند نامحدود در ظرف ذهن انسان محدود

۲) «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» - شناخت صفات و اسماء خداوند، از راه شناخت مخلوقاتش

۳) «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» - شناخت صفات و اسماء خداوند، از راه شناخت مخلوقاتش

۴) «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ وَمَعَهُ» - عدم گنجایش خداوند نامحدود در ظرف ذهن انسان محدود

۳۲- اگر رابطه وجود خود را با خدا به رابطه جریان الکتریسیته با مولد آن تشبیه کنیم، به ترتیب صفت و مفهوم می‌گردد و

قوی‌تر شدن عبودیت در پیشگاه الهی درک بهتر فقر و نیازمندی خود به خداست.

۱) غنی - فقیر - علت ۲) فقیر - غنی - معلول ۳) غنی - فقیر - معلول ۴) فقیر - غنی - علت

۳۳- معنای نیازمندی جهان به خدا در بقا چیست و کدام تشبیه به فهم این رابطه برای تقریب به ذهن، کمک می‌کند؟

۱) تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند. - نیازمندی سایه به نور

۲) تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند. - فقر ساختمان مسجد به معمارش

۳) همه وابسته به خدا هستند و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند - نیازمندی جریان برق به مولد آن

۴) همه وابسته به خدا هستند و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند - فقر اجزای ساعت به ساعت‌ساز

۳۴- دین مبین اسلام، ما را به تفکر در خداوند تشویق کرده است؛ زیرا

۱) ماهیت - ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم.

۲) اوصاف - ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم.

۳) اوصاف - احاطه بر محدود و درک چگونگی آن برای انسان ممکن است.

۴) ماهیت - احاطه بر محدود و درک چگونگی آن برای انسان ممکن است.

۳۵- حدیث شریف پیامبر اکرم ﷺ که فرمود: «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا» متضمن کدام مفهوم است؟

۱) زمزمه انسان ناآگاهی که به سایه لطف و رحمت خدا ملتفت شده است، واگذاری خود به خداوند است.

۲) تمایلات دانی و عالی انسان به قدری خطرآفرین‌اند که لحظه‌ای نمی‌توان به آن‌ها اعتماد کرد.

۳) انسان عارف در رابطه‌اش با خدا عاجزانه می‌خواهد که لحظه‌ای از رحمت ویژه خدا دور نشود.

۴) درخواست پیوسته اولیای دین از خداوند معلول افزایش عبودیت و بندگی آنان به پیشگاه الهی است.

۳۶- مقرون شدن دقت و تأمل در عین شهود خداوند در هر چیز کدام صفات الهی را برای انسان عیان می‌کند و مؤید آن در کدام بیت است؟

۱) علم و قدرت - لذت هستی نمودی نیست را / عاشق خود کرده بودی نیست را

۲) حکمت و رحمت - لذت هستی نمودی نیست را / عاشق خود کرده بودی نیست را

۳) حکمت و رحمت - دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید

۴) علم و قدرت - دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید

۳۷- پیام چند مورد از ابیات ذیل به صورت صحیح آمده است؟

الف) ما نبودیم و تقاضامان نبود / لطف تو ناگفته ما می‌شنود ← سبقت رحمت الهی بر ابراز نیاز انسان

ب) ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما / تو وجود مطلق، فانی‌نما ← پدیده بودن موجودات جهان و از خود نبودن وجودشان

ج) باد ما و بود ما از داد توست / هستی ما جمله از ایجاد توست ← عدل الهی لازمه ضرورت معاد

د) ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان / تا که ما باشیم با تو در میان ← فقر ذاتی موجودات و غنای ذاتی پروردگار

۱) ۱ ۲) ۲ ۳) ۳ ۴) ۴

۳۸- ثمره التفات انسان‌ها به آیه **﴿يسألُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾** در کدام حدیث نبوی تجلّی دارد و مفهوم این آیه در کدام

مورد بیان شده است؟

۱) «افضل العبادة ادمان التفكير في الله و في قدرته» - انسان چشم به هم زدنی به خود واگذار نمی‌شود.

۲) «افضل العبادة ادمان التفكير في الله و في قدرته» - جهان در هر آن به خداوند نیازمند است.

۳) «اللهم لا تكلني الي نفسي طرفة عين ابداً» - جهان در هر آن به خداوند نیازمند است.

۴) «اللهم لا تكلني الي نفسي طرفة عين ابداً» - انسان چشم به هم زدنی به خود واگذار نمی‌شود.

۳۹- اگر بخواهیم مقایسه‌ای میان رابطه جهان با خداوند و ساعت با سازنده آن داشته باشیم، کدام موضوع به ذهن انسان متبادر می‌شود؟

۱) هر دو پدیده‌اند و ساعت‌ساز هستی‌بخش ساعت است و خداوند هستی‌بخش و خالق جهان است.

۲) هر دو مرکب از اجزا هستند و نظم و پیچیدگی جهان فراتر است و ساعت‌ساز نظم‌دهنده و هستی‌بخش آن است.

۳) هر دو نیازمند خالق هستند و این نیاز در هستی‌بخشی و بقا است یعنی یک نوع نیاز دائمی دارند.

۴) دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نمی‌باشد؛ ولی بقای جهان وابسته به خالق آن است.

- ۴۰- منع رسول خدا ﷺ از تفکر در ماهیت خداوند، به کدام پشتوانه فلسفی است و چه عاملی ما را به تفکر در همه چیز ترغیب نموده است؟
 (۱) خداوند، محیط بر جهان است. - حدیث پیامبر ﷺ
 (۲) موجودات، محاط در خدایند. - فطرت
 (۳) موجودات، محیط بر خدایند. - فطرت
 (۴) خداوند، محاط در جهان است. - حدیث پیامبر ﷺ
- ۴۱- بیت «ما چو نایبیم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست» به کدام مفهوم اشاره دارد و چه تمثیلی در خصوص آن می‌توان به کار برد؟
 (۱) هر پدیده نیازمند به پدیدآورنده‌ای است که وجودش از خودش باشد. - رابطه مسجد و بنای آن
 (۲) هر پدیده نیازمند به پدیدآورنده‌ای است که وجودش از خودش باشد. - رابطه نیاز غیرشیرین به شیرین‌کننده
 (۳) همه موجودات پدیده‌هایی هستند که وجودشان از خودشان نبوده و نیست. - رابطه نیاز غیرشیرین به شیرین‌کننده
 (۴) همه موجودات پدیده‌هایی هستند که وجودشان از خودشان نبوده و نیست. - رابطه مسجد و بنای آن
- ۴۲- هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش تر شود، درک فقر او به خداوند می‌یابد و در نتیجه عبودیت او می‌شود و ابراز عجز او به خدا
- (۱) افزایش - بیش تر - کاهش می‌یابد
 (۲) کاهش - کم تر - افزایش می‌یابد
 (۳) افزایش - بیش تر - افزایش می‌یابد
 (۴) کاهش - کم تر - کاهش می‌یابد
- ۴۳- معرفت به اسماء و صفات الهی و شناخت کیستی خداوند برای انسان به ترتیب کدام ویژگی را داراست؟
 (۱) ممکن - ممکن (۲) ناممکن - ممکن (۳) ممکن - ناممکن (۴) ناممکن - ناممکن
- ۴۴- درک بهتر فقر و نیازمندی خود به خداوند متعال معلول است و قوی تر و بیش تر شدن بندگی و عبودیت در پیشگاه خداوند نتیجه است.
- (۱) افزایش خودشناسی - درک بهتر وابستگی به خداوند
 (۲) قرار گرفتن در سختی‌ها - درک بهتر وابستگی به خداوند
 (۳) قرار گرفتن در سختی‌ها - الگو قرار دادن پیامبران و امامان و اولیای الهی
 (۴) افزایش خودشناسی - الگو قرار دادن پیامبران و امامان و اولیای الهی
- ۴۵- با توجه به دیدگاه فرهنگ و معارف اسلامی، شناخت ماهیت و چیستی خداوند به ترتیب متصف به چه صفتی است و شناخت هستی او، نیاز به کدام عامل است؟
 (۱) ممکن - ممکن - احاطه (۲) ناممکن - ممکن - احاطه (۳) ممکن - ناممکن - تفکر (۴) ناممکن - ناممکن - تفکر
- ۴۶- این‌که «انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که وجودشان از خودشان نیست» مقدمه در استدلال نیازمندی جهان در به خدا است و این‌که «انسان با هر چیزی خدا را ببیند» معرفتی عمیق و والا است و برای جوانان قابل دسترس؛ زیرا دارند.
- (۱) اول - پیدایش - پاکی و صفای قلب
 (۲) اول - بقا - پاکی و صفای قلب
 (۳) دوم - بقا - عزم و تصمیم و کمک الهی
 (۴) دوم - پیدایش - عزم و تصمیم و کمک الهی
- ۴۷- لازمه فرض ماهیت برای خداوند است زیرا
- (۱) محدودیت - ذهن ما توانایی تصور چیستی او را ندارد
 (۲) عدم احاطه - ذهن ما توانایی تصور چیستی او را ندارد
 (۳) محدودیت - ذهن ما توانایی تصور نامحدودها را دارد
 (۴) عدم احاطه - ذهن ما توانایی تصور نامحدودها را دارد
- ۴۸- واگذاری خود به خدا و توکل و اعتماد بر او در مشکلات و گرفتاری‌ها و درک حضور خدا برای انسان‌های معمولی به ترتیب مولود چیست؟
 (۱) درک نیازمندی نسبی در بقا به خدا - فطرت خداجوی
 (۲) درک نیازمندی نسبی در بقا به خدا - خداشناسی نظری
 (۳) برخوردارگی از معرفت بیش تر به خود - خداشناسی نظری
 (۴) برخوردارگی از معرفت بیش تر به خود - فطرت خداجوی
- ۴۹- چگونگی و ویژگی‌های کدام یک از موضوعات زیر در حیطه شناخت انسان قرار می‌گیرد و کدام بخش از حدیث نبوی به آن اشاره دارد؟
 (۱) گیاهان و حیوانات - «لا تفکروا فی ذات الله»
 (۲) چیستی خدای متعال - «لا تفکروا فی ذات الله»
 (۳) ماهیت باری تعالی - «تفکروا فی کل شیء»
 (۴) ستارگان و کهکشان‌ها - «تفکروا فی کل شیء»
- ۵۰- لازمه درک چیستی یک موجود بودن آن است در حالی که خداوند است؛ پس آن چه از خداوند قابل درک است، خداوند است. لذا پیامبر اکرم ﷺ ما را به تفکر در امر کرده است.
- (۱) محدود - نامحدود - هستی - ذات الهی
 (۲) وابسته - بی‌نیاهت - چیستی - ذات الهی
 (۳) وابسته - بی‌نیاهت - چیستی - عموم پدیده‌ها
 (۴) محدود - نامحدود - هستی - عموم پدیده‌ها
- ۵۱- تفکر در ذات خداوند و صفات الهی در بیان پیامبر عظیم الشان اسلام به ترتیب موصوف به صفت و می‌باشد و به امر تشویق شده است.
- (۱) ناممکن - ناممکن - اول (۲) ناممکن - ممکن - دوم
 (۳) ممنوعیت - ممکن - اول
 (۴) ممکن - ممنوعیت - دوم
- ۵۲- به عبارت قرآنی «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» گویاشدن، برخاسته از فهم کدام عبارت نورانی است؟
 (۱) «كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» (۲) «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» (۳) «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» (۴) «لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ»

۵۳- شناخت چگونگی و هستی خداوند بر اساس فرهنگ و معارف اسلامی به ترتیب موصوف به صفت و است و شناخت موجودات، نیاز به دارد.

- (۱) ممکن - ناممکن - هستی - احاطه
(۲) ناممکن - ممکن - چستی - احاطه
(۳) ممکن - ناممکن - چستی - نشانه
(۴) ناممکن - ناممکن - هستی - نشانه

۵۴- معرفت به ذات و چستی کدام موضوع دیرتر برای انسان آشکار خواهد شد و کدام موضوع در امر رسول اکرم ﷺ به تفکر، مستثنی واقع گردیده است؟

- (۱) خداوند - کمیت و کیفیت خدا
(۲) گیاهان - کُنه ذات حق تعالی
(۳) حیوانات - کون و مکان الهی
(۴) کهکشان‌های دور دست - جوهر و ماهیت خداوند

۵۵- رسیدن به معرفت عمیق و والا و با هر چیز خدا را دیدن قدم گذاشتن در راه با عزم و تصمیم قوی است و آیه شریفه به آن اشاره دارد.

- (۱) علت - (یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله و الله هو الغنى الحميد)
(۲) معلول - (یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله و الله هو الغنى الحميد)
(۳) علت - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا و ان الله لمع المحسنين)
(۴) معلول - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا و ان الله لمع المحسنين)

۵۶- با توجه به حدیث «اللهم لا تكلني الى نفسي طرفه عين ابداً»، عدم اعتماد انسان به چه چیزی برداشت می‌شود و کدام خصیصه اخلاقی را می‌توان برداشت نمود؟

- (۱) دشمن قسم خورده انسان - توکل بر خدا
(۲) دشمن قسم خورده انسان - دوستی با حق
(۳) دشمن ترین دشمن انسان - دوستی با حق
(۴) دشمن ترین دشمن انسان - توکل بر خدا

۵۷- آن‌جا که معتقد شویم بهترین افکار موجب بهترین سبک زندگی و رفتار انسان می‌شود به کدام حدیث شریف پیامبر ﷺ صحه گذاشته‌ایم و نتیجه این حدیث مؤید کدام مرتبه از توحید است؟

- (۱) «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» - نظری
(۲) «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» - عملی
(۳) «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» - نظری
(۴) «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» - عملی

۵۸- شرط اصلی حرکت انسان به سوی معرفتی عمیق چیست و نتیجه قدم به پیش گذاشتن با عزم و تصمیم در این مسیر، در کدام آیه تجلی دارد؟

- (۱) روحیه حقیقت‌جویی - (ان تقوموا لله مثنی و فرادی)
(۲) پاکی و صفای قلب - (ان تقوموا لله مثنی و فرادی)
(۳) پاکی و صفای قلب - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا)
(۴) روحیه حقیقت‌جویی - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا)

۵۹- این‌که کسی نمی‌تواند وجود و هستی خدا را بگیرد و نابودش کند، برخاسته از کدام صفات الهی است و به کدام یک از مراتب توحید اشاره می‌کند؟

- (۱) «و الله يعلم ما تصنعون» - توحید عملی
(۲) «و الله هو الغنى الحميد» - توحید عملی
(۳) «و الله هو الغنى الحميد» - توحید ذاتی
(۴) «و الله يعلم ما تصنعون» - توحید ذاتی

۶۰- حرکت به سوی معرفتی عمیق و والا که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند نیازمند است که در اغلب جوانان و نوجوانان وجود دارد. اگر با عزم و تصمیم قوی راه افتمیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و آیه شریفه مؤید این موضوع است.

- (۱) پاکی و صفای قلب - (یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله و الله هو الغنى الحميد)
(۲) عبور نگاه از پشت پرده ظاهر - (یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله و الله هو الغنى الحميد)
(۳) عبور نگاه از پشت پرده ظاهر - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا و ان الله لمع المحسنين)
(۴) پاکی و صفای قلب - (و الذين جاهدوا فينا لنهديهم سبلنا و ان الله لمع المحسنين)

۶۱- آیه شریفه «و من آياته ان خلق لكم من انفسكم أزواجاً...» با کدام گزینه ارتباط معنایی ندارد؟

- (۱) «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم»
(۲) «الله نور السماوات و الارض»
(۳) «و لا تفکروا فی ذات الله»
(۴) «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

۶۲- مرتبه‌ای از وحدانیت که در آیات شریفه «و الله هو الغنى الحميد» و «الله نور السماوات و الارض» خداوند به آن ستوده شده است، در کدام آیات مبارکه به ترتیب مؤکد واقع شده است؟

- (۱) «قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ» - «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ قُلْ اللهُ»
(۲) «قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ» - «قُلْ اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ»
(۳) «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ قُلْ اللهُ» - «قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ»
(۴) «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَ الْاَرْضِ قُلْ اللهُ» - «قُلْ اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ»

۶۳- ویژگی پاکی و صفای قلب در کدام دوره سنی، رسیدن به معرفت عمیق و والا به خداوند را میسر می‌سازد و در کدام شعر به این خصیصه اشاره گردیده است و به تعبیر رسول خدا ﷺ از ویژگی‌های این دوره سنی کدام است؟

- (۱) جوانی - دلی‌کرم معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید - نزدیک بودن به آسمان
(۲) نوجوانی - دلی‌کرم معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید - عدم آرایش به گناه
(۳) جوانی - به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم - نزدیک بودن به آسمان
(۴) نوجوانی - به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم - عدم آرایش به گناه

۶۴- نتیجه یقینی و قطعی حرکت انسان به سوی معرفت عمیق و برتر با قصد و آهنگ قوی، چیست و بیانگر کدام سنت الهی است؟

(ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

- ۱) استعانت از خدا و نداشتن ترس از آینده و حزن از آینده - توفیق الهی
- ۲) استعانت از خدا و نداشتن ترس از آینده و حزن از آینده - ابتلاء انسان
- ۳) امداد خاص الهی و چشیدن لذت رسیدن به این معرفت - توفیق الهی
- ۴) امداد خاص الهی و چشیدن لذت رسیدن به این معرفت - ابتلاء انسان

۶۵- آیه شریفه ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ﴾ از حیث اشاره به صمد و بی‌نیاز بودن خدا، با کدام عبارت قرآنی، تناسب مفهومی دارد؟ (ترکیبی با درس ۷ سال یازدهم)

- ۱) ﴿قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ﴾ ۲) ﴿فَلَنْ يَصُرَّ اللَّهُ شَيْئًا﴾ ۳) ﴿وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ ۴) ﴿انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ﴾

۶۶- امداد خاص الهی در راه رسیدن به معرفت عمیق و والا در رؤیت خدا با هر چیزی، در صورتی نصیب انسان می‌شود که چگونه به راه افتد و یکی از نشانه‌های افراد دارای این ویژگی کدام است؟

(ترکیبی با درس ۸ سال دهم)

- ۱) با بندگی و عبودیت - مورد عتاب قرار دادن نفس پس از محاسبه
- ۲) با عزم و تصمیم قوی - مورد عتاب قرار دادن نفس پس از محاسبه
- ۳) با عزم و تصمیم قوی - نسپردن سرنوشت به دست حوادث
- ۴) با بندگی و عبودیت - نسپردن سرنوشت به دست حوادث

۶۷- حدیث شریف مولی الموحدين علی رضی الله عنه که فرمود: «ما رأيت شيئاً إلا و رأيت الله قبله و بعده و معه» متناسب با کدام یک از ابیات زیر نیست؟

(ترکیبی با درس ۲، ۳ و ۴ سال دوازدهم)

- ۱) مهر رخسار تو می‌تلبد ز ذرات جهان / هر دو عالم پر ز نور و دیده نلبینا چه سود ۲) دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید
- ۳) به صحرا بنگرم، صحرا تو بینم / به دریا بنگرم، دریا تو بینم ۴) ذات نایافته از هستی، بخش / کی تواند که شود هستی بخش

۶۸- فرموده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم: «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ» در خصوص تفکر در چیست و یادآور کدام یک از راه‌های تقویت اخلاص است؟ (ترکیبی با درس ۱۴ سال دوازدهم)

- ۱) ذات و صفات الهی - تقویت روحیه حق‌پذیری ۲) نشانه‌های الهی - تقویت روحیه حق‌پذیری
- ۳) ذات و صفات الهی - افزایش معرفت نسبت به خداوند ۴) نشانه‌های الهی - افزایش معرفت نسبت به خداوند

۶۹- آیه شریفه ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ بیش از هر چیز یادآور کدام مرتبه توحید است؟ چرا؟ (ترکیبی با درس ۲ سال دوازدهم)

- ۱) خالقیت - زیرا تمام مخلوقات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا می‌شوند.
- ۲) ربوبیت - زیرا تمام مخلوقات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا می‌شوند.
- ۳) ربوبیت - زیرا پروردگار مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوقات به دست اوست.
- ۴) خالقیت - زیرا پروردگار مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوقات به دست اوست.

۷۰- زمینه‌ساز رسیدن انسان به معرفتی عمیق و والا کدام است و اگر با عزم و تصمیم قدم پیش گذاریم، نتیجه این تلاش در کدام آیه شریفه تجلی دارد؟

(ترکیبی با درس ۶ سال دوازدهم)

- ۱) روشن‌ضمیری و حقیقت‌جویی - ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ۲) پاکی و صفای قلب - ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾
- ۳) پاکی و صفای قلب - ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ ۴) روشن‌ضمیری و حقیقت‌جویی - ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾

تست‌های کنکور

(هنر ۹۷ با تفسیر)

۷۱- فهم کدام عبارت برای تقویت عبودیت و بندگی در پیشگاه خداوند ضروری است؟

- ۱) ﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ۲) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾
- ۳) ﴿هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ ۴) ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾

(ریاضی ۹۵ با تفسیر)

۷۲- به کدام علت، پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم به «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» دستور داده‌اند؟

- ۱) لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و ما هرگز به هستی و چیستی خدا دسترسی نداریم.
- ۲) تفکر در ذات خداوند موجب محدود شدن هستی خداوند می‌شود و ما فقط توان فهم چیستی خدا را داریم.
- ۳) اگر چیستی برای خداوند فرض کنیم، او را محدود کرده‌ایم؛ زیرا ذهن ما فقط گنجایش و توانایی شناخت امور محدود را دارد.
- ۴) هستی و چیستی خداوند در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ما فقط توانایی فهم مخلوقات خداوند را داریم.

(فارغ از کشور ۹۴ با تفسیر)

۷۳- از آیه شریفه ﴿يَسْأَلُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ کدام موضوعات مفهوم می‌گردد؟

- ۱) بندگی و عبودیت در پیشگاه خداوند و نیازمندی مخلوقات به خالق در مرحله پیدایش
- ۲) وابستگی دائمی مخلوقات به اراده الهی و نیازمندی مخلوقات به خالق صرفاً در مرحله پیدایش
- ۳) بندگی و عبودیت در پیشگاه خداوند و وابستگی وجودی جهان در بقای خود به خدا
- ۴) وابستگی دائمی مخلوقات به اراده الهی و وابستگی وجودی جهان از جمله در بقای خود به خدا

۷۴- با توجه به حدیث شریف: «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ...» پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند درباره چه چیزی فکر نکنید و علت آن چیست؟ (هنر ۹۴)

- ۱) چیستی خداوند - چون شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند امکان‌پذیر نیست. ۲) هستی خداوند - چون شناخت صفات و ویژگی‌های خداوند امکان‌پذیر نیست.
- ۳) چیستی خداوند - چون لازمه شناخت هر چیزی احاطه بر آن است. ۴) هستی خداوند - چون لازمه شناخت هر چیزی احاطه بر آن است.

۷۵- پیام آیه شریفه **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»** این است که جهان، در نیازمند به خدا است و تمام موجودات هستند. (فارع از کشور ۹۲ با تفسیر)

(۱) پیدایش و بقا - تجلی بخش خداوند
(۲) پیدایش و هستی یافتن - تجلی بخش خداوند
(۳) پیدایش و بقا - نوری از انوار وجود
(۴) پیدایش و هستی یافتن - نوری از انوار وجود

۷۶- با توجه به معارف باقی مانده از بنیان‌گذار مکتب توحیدی خاض اسلام، حضرت محمد ﷺ، تفکر در ذات و صفات خداوند، به ترتیب و است.

(تمرین ۹۲ با تفسیر)

(۱) ممنوع - ممنوع (۲) ممنوع - مورد تشویق (۳) مورد تشویق - مورد تشویق (۴) مورد تشویق - ممنوع

۷۷- با توجه به معارف اسلامی، شناخت «هستی» و «چیستی» خداوند، به ترتیب موصوف به و است. (هنر ۹۲)

(۱) ممکن - ناممکن (۲) ناممکن - ممکن (۳) ممکن - ممکن (۴) ناممکن - ناممکن

۷۸- اگر بگوییم: «رابطه ما و دیگر موجودات با خدا، مانند رابطه جریان برق با مولد آن است.» از این تشبیه به پی می‌بریم که به ترتیب و مفهوم می‌گردد. (فارع از کشور ۹۱ با تفسیر)

(۱) نیاز پدیده‌ها به پدیدآور در ایجاد و بقا - فقیر - غنی
(۲) خالقیت خداوند بی‌نیاز و مخلوقیت پدیده‌ها - فقیر - غنی
(۳) وابستگی کامل مخلوقات به خالق توانا - غنی - فقیر
(۴) نیازمندی ذاتی پدیده‌ها و بی‌نیازی ذاتی پدیدآور - غنی - فقیر

۷۹- اگر بگوییم: «هر چیزی در این جهان، در حدّ خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر صفات الهی است.» پیام کدام آیه را ترسیم کرده‌ایم؟ (هنر ۹۱ با تفسیر)

(۱) **«وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»**

(۲) **«وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ»**

(۳) **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»**

(۴) **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ»**

۸۰- نیاز مداوم پدیده‌ها به خدا در موجود شدن و بقا و «تجلی‌گاه خدا و صفاتش بودن از سوی موجودات»، به ترتیب از دقت در آیه و مفهوم می‌گردد. (فارع از کشور ۹۰ با تفسیر)

(۱) **«يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»** - **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»** مثل نوره کمشکاة فیها مصباح

(۲) **«يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»** - **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»**

(۳) **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»** - **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»** مثل نوره کمشکاة فیها مصباح

(۴) **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»** - **«يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»**

۸۱- معرفت عمیق و والا، معرفتی است که و زمینه‌ساز قابل دسترس بودن آن است. (ریاضی ۹۰ با تفسیر)

(۱) انسان همراه با هر چیزی، خدا را ببیند - پاکی و صفای قلب

(۲) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر، باقی نگذارد - پاکی و صفای قلب

(۳) هیچ نقطه مبهم و ناشناخته‌ای برای انسان کاوشگر، باقی نگذارد - عزم و تصمیم

(۴) انسان همراه با هر چیزی، خدا را ببیند - عزم و تصمیم

۸۲- در صحنه پرغوای حیات، بین افزایش معرفت انسان و افزایش عبودیت وی، رابطه برقرار است که افزایش خودشناسی، زاینده است و قطع رابطه بین جریان برق و مولد برق (هنر ۹۰ با تفسیر)

(۱) عکس - فقر و نیازمندی - ناممکن است

(۲) مستقیم - فقر و نیازمندی - ناممکن است

(۳) عکس - غنا و بی‌نیازی - به فنای جریان برق می‌انجامد

(۴) مستقیم - غنا و بی‌نیازی - به فنای جریان برق می‌انجامد

۸۳- لذت معرفت عمیق و والا، آن‌گاه به کام جان انسان چشانده می‌شود که با گره بخورد تا توفیق الهی نصیب گردد و موانع راه به لطف و حمایت او بی‌اثر شود. (فارع از کشور ۸۹ با تفسیر)

(۱) پاکي و صفای قلب - عزم و تصمیم

(۲) پاکي و صفای قلب - توحید در خالقیت

(۳) اخلاص در عمل و توحید عبادی - عزم و تصمیم

(۴) اخلاص در عمل و توحید عبادی - توحید در خالقیت

۸۴- معرفت عمیق و والا، معرفتی است که و بستر لازم برای رسیدن به این هدف است. (ریاضی ۸۹ با تفسیر)

(۱) تنها مؤثر در نظام آفرینش را خدا بدانیم - پاکي و صفای قلب

(۲) با هر چیزی، خدا را ببینیم - پاکي و صفای قلب

(۳) با هر چیزی، خدا را ببینیم - اخلاص و عبودیت و بندگی برای خدا

(۴) تنها مؤثر در نظام آفرینش را خدا بدانیم - اخلاص و عبودیت و بندگی برای خدا

۸۵- این بیان امیرمؤمنان علی علیه السلام که می‌فرماید: «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه» با کدام عبارت تناسب معنایی ندارد؟ (فارع از کشور ۸۷، با تفسیر و ترکیبی با درس ۱۲ سال یازدهم)

(۱) **«اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»**

(۲) «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»

(۳) **«وَمِن آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا»**

(۴) **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ»**

پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۱ - ۱ بر مبنای حدیث پیامبر ﷺ که فرمود: «افضل العبادة ادمان التفكير في الله و في قدرته» مصداق صحیح تفکر، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

۱۰ - ۲ و امدار بودن به معنای نیازمند بودن موجودات به خداوند از آیه **﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ...﴾** قابل برداشت است.

دستیابی به این معرفت که انسان با هر چیزی، خدا را ببیند (معرفت عمیق و والا)، در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس و ممکن است؛ به‌خصوص برای جوانان.

۲ - ۳ آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهناور فکر کرده‌اید تا بدانید: «موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟» این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و بالاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است، به‌خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب (روشن ضمیری و پاک‌طینتی) دارند.

۱۱ - ۱ انسان‌های آگاه، دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود (علت)، ۱- نیاز به او را بیش‌تر احساس و ۲- عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند (معلول).

۲ - ۳ آیه ذکرشده، نیازمندی همه موجودات، از جمله انسان‌ها را به خداوند در همه شئون از جمله وجود و هستی بیان می‌دارد.

۱۲ - ۱ رسیدن به معرفت عمیق و والا که انسان با هر چیزی، خدا را ببیند، در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید (آسان نیست). طبق آیه شریفه **﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾** خداوند همواره دست‌اندرکار امری است.

۳ - ۴ وجود مخلوقات وابسته و نیازمند به خداست **﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ﴾**، اما خداوند بی‌نیاز و غنی است. ابتدای این آیه، خطاب «یا ایها الناس» آمده است و همه مخلوقات از جمله انسان را مخاطب قرار می‌دهد.

۱۳ - ۴ از آیه شریفه **﴿يَسْأَلُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾** استنباط می‌گردد که به دلیل درخواست و مطالبه دائمی هر آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است از خداوند، او همواره دست‌اندرکار امور جهان است.

۴ - ۵ مقدمه اول و دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش برای حصول نتیجه مذکور به ترتیب خواسته شده است.

۱۴ - ۱ موجودات جهان، پس از پیدایش (در بقا) نیز هم‌چنان، مانند لحظه نخست خلق شدن (پیدایش)، به خداوند نیازمند هستند. هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌بایم (فطری بودن خدایابی).

مقدمه اول: اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌بایم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. (متکی نبودن موجودات به خود)

مقدمه دوم: پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند.

۱۵ - ۱ در آیه مذکور، لفظ «نور» به معنای سبب پیدایی و آشکاری است. نور بودن خدا به این معنی است که تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند. دلیل رد گزینه (۲): در این آیه، موجودات جهان به عنوان جریان الکتریسیته و نور معرفی نشده‌اند؛ بلکه خداوند، نور است. یعنی سبب پیدایی و آشکاری و این آیه ربطی به مولد برق ندارد.

۶ - ۴ در مقدمه دوم نیازمندی جهان در پیدایش می‌خوانیم که «پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده هستند، همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن، نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد.» بیت مربوط به آن «ذات نایافته از هستی، بخش ... می‌باشد.»

۱۶ - ۱ آیه شریفه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** مؤید پیدایی و آشکار شدن موجودات به واسطه نور خداوند و نیازمندی دائمی به اوست. (پیدایش و بقا) و این آیه با حدیث امام علی **﴿مَا رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ﴾** ارتباط مفهومی دارد.

۷ - ۴ دومین مقدمه استدلال نیازمندی جهان به خدا را در پیدایش بیان می‌کند که پدیده‌ها وجودشان از خودشان نیست و برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد و بیت مذکور به پدیده‌ای اشاره دارد که صفت آب‌دهی از خودش نیست.

۱۷ - ۳ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی (عبودیت) خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

۸ - ۲ چون خداوند غنی و بی‌نیاز است: **﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾** و وجودش وابسته به چیزی نیست، کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند و هم‌چنین آیه ۱۵ سوره فاطر: **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾** اشاره به همه مخلوقات از جمله انسان دارد که در وجود و هستی خود نیازمند به خدا هستند.

۱۸ - ۱ شعر باباطاهر که می‌سراید: «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم ...» با حدیث شریف امام علی **﴿مَا رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ...﴾** ارتباط مفهومی دارد؛ چون هر دو اشاره به رؤیت خدا به واسطه نشانه‌های الهی دارد و این‌که انسان با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید اما هدفی قابل دسترس است، به‌خصوص برای جوانان و نوجوانان؛ زیرا پاکی و صفای قلب دارند.

۹ - ۴ آیه **﴿أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ﴾** اشاره به نیازمندی به خدا در پیدایش و بقا دارد؛ زیرا موجودات از هر جهتی به خداوند نیازمند هستند.

۲۷ ≡ ۲ مقدمه اول نیازمندی موجودات در پیدایش، این است که ما و موجودات جهان پدیده هستیم و وجودمان از خودمان نیست. (غیرمتکی به خود)

۲۸ ≡ ۲ موضوعات نامحدود را نمی‌توانیم تصور کنیم و ناممکن است. حدیث پیامبر ﷺ «لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ...» نیز تفکر در ذات نامحدود خداوند را ناممکن بیان می‌کند و آیه شریفه «تَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» بیان‌کننده آن است که یک معلول همواره نیازمند علت است.

۲۹ ≡ ۲ از آن جایی که احاطه محدود بر نامحدود محال و غیر ممکن است، لذا احاطه بر خداوند محال است و لذا پیامبر اکرم ﷺ تفکر در ذات الهی را ناممکن ولی تفکر در سایر موضوعات را جایز و ممکن می‌داند.

۳۰ ≡ ۱ موضوعات محدود در دایره شناخت ما قرار می‌گیرند یا روزی مورد شناسایی واقع می‌شوند. زیرا ذهن ما می‌تواند بر آن‌ها احاطه پیدا کند و چگونگی آن‌ها را دریابد. هم‌چنین ما به صفات و اسماء الهی می‌توانیم پی ببریم.

۳۱ ≡ ۲ بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت ...» با آیه «اللَّهُ نُورِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» و هم‌چنین حدیث امام علی علیه السلام «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» ارتباط دارد؛ ولی در این سؤال، آیه مورد نظر است نه حدیث (رد گزینیه‌های ۳ و ۴). این بیت اشاره به شناخت صفات و اسماء خداوند از راه شناخت مخلوقات دارد.

۳۲ ≡ ۲ جریان برق فقیر و مولد آن غنی است و قوی‌تر و بیش‌تر شدن عبودیت در پیشگاه الهی معلول و نتیجه درک بهتر فقر و نیازمندی خود به خداست.

۳۳ ≡ ۳ رابطه وجود ما با وجود خداوند مانند رابطه پرتوهای نور با منبع آن است. همان‌طور که اگر خورشید نورافشانی نکند، دیگر اثری از پرتوهای آفتاب نیست، اگر خداوند نیز هستی‌بخشی نکند، دیگر موجودی در جهان باقی نخواهد ماند.

قسمت اول گزینیه‌های (۱) و (۲)، به مفهوم نور بودن خدا اشاره دارد.

۳۴ ≡ ۲ در حدیث «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ...» رسول خدا ﷺ ما را به تفکر تشویق کرده است. اما باید توجه داشت با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم. از همین رو پیامبر ﷺ این سخن را فرمودند: «و لا تفكروا في ذات الله».

۳۵ ≡ ۳ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر می‌شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند. برای همین است که پیامبر گرامی ما با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.

رد سایر گزینیه‌ها:

گزینیه (۱): ناآگاهی انسان نادرست است.

گزینیه (۲): تمایلات عالی خطرآفرین نیستند.

گزینیه (۴): رابطه علی و معلولی به درستی ذکر نشده است.

۱۹ ≡ ۳ تأکید حدیث مذکور در مورد استمرار تفکر و اندیشه در مورد خدا و قدرت اوست که برترین عبادت‌هاست و مانند بذری در ذهن جوانه می‌زند و در قالب عبادت به صورت اعمال ظاهر می‌گردد و بهار جوانی را برطرفات و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد، اما تفکر در ذات الهی به علت نامحدود بودن ذات او برای ذهن انسان ناممکن است. پس فقط مورد «الف» نادرست است.

۲۰ ≡ ۲ یک تفاوت بنیادی و اساسی میان دو رابطه مذکور وجود دارد، خداوند خالق و پدیدآورنده اجزای ساختمان و خواص آن و حتی خود بتاست اما کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌هاست، مصنوعات بشری در بقا به انسان وابسته نیستند، مثلاً مسجد گوهرشاد هم‌چنان وجود دارد با وجود این‌که بنای آن از دنیا رفته است؛ مانند رابطه ساعت و ساعت‌ساز.

۲۱ ≡ ۱ از حدیث شریف پیامبر اکرم ﷺ درمی‌یابیم که در ذات خداوند و چیستی او نمی‌توانیم تفکر کنیم. چون لازمه فرض چیستی برای خداوند، فرض محدود دانستن اوست و چون ذات خداوند نامحدود است، این فرض ناممکن است.

۲۲ ≡ ۱ با توجه به آیه شریفه «تَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ»، دست‌اندرکار بودن خداوند در امور، نشان از اراده الهی است و علت آن درخواست موجودات و نیازمندی دائمی آن‌ها به خداست که در آیه مذکور مؤکد واقع شده است.

۲۳ ≡ ۱ آیه «اللَّهُ نُورٌ...» بیان می‌کند که خداوند به عنوان نور هستی است و تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند (منشأ وجود تمام مخلوقات خداست) و وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت هر چیزی در این جهان، تجلی‌بخش خداوند محسوب می‌شود. آیه مذکور از جهت این‌که جهان هستی، جلوه خداوند است و خداوند در جهان مشهود می‌باشد، با حدیث امام علی علیه السلام که فرمود: «مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ» مرتبط است.

۲۴ ≡ ۳ آیه مذکور، به نیاز دائمی مخلوقات به خداوند اشاره می‌کند؛ به طوری‌که هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند.

۲۵ ≡ ۱ تفکر در هستی خداوند تشویق شده است: «تفكروا في كل شيء»، زیرا ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات و افعال و اسماء او را می‌توانیم بشناسیم. دلیل رد گزینیه‌های (۲ و ۴): برای شناخت صفات الهی، لازم نیست بر خدا احاطه پیدا کنیم و اصولاً این کار، غیرممکن است.

۲۶ ≡ ۳ به خاطر معرفت بیش‌تر پیامبر گرامی ما به خود و رابطه نیازمندی‌اش به خدا، ایشان با آن همه مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند. طبق آیه «انتم الفقراء إلى الله...»، موجودات به طور کامل و مطلق به خدا نیازمندند.

۴۷ = ۱ فقط موضوعات محدود در ذهن ما می‌گنجد. پس ذهن ما توانایی تصور چستی خداوند را ندارد و در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ذهن به حقیقت خداوند احاطه پیدا نمی‌کند.

۴۸ = ۴ هر کدام از ما (انسان‌های عادی)، بر اساس فطرت خویش، خدا را درمی‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم.

هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند. برای همین است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او بگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.

۴۹ = ۴ گیاهان و حیوانات موضوعاتی محدودند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند. حتی ویژگی‌های ستارگان و کهکشان‌ها نیز روزی برای ما آشکار خواهند شد و به آن پی خواهیم برد. اما ماهیت و چستی خداوند به دلیل نامحدود بودن، در ذهن ما نمی‌گنجد. امر به شناخت چیزهایی که محدودند، از حدیث شریف «تفکروا فی کل شیء» برداشت می‌شود.

۵۰ = ۴ لازمه درک چستی و ماهیت یک موجود، محدود بودن است. در حالی که ذات خداوند نامحدود است. پس آن‌چه از خداوند قابل درک است، هستی خداوند است. رسول خدا ﷺ در حدیث «تفکروا فی کل شیء...» امر به تفکر در عموم پدیده‌ها نموده است.

۵۱ = ۲ تفکر در ذات خدا ناممکن و ممنوع است: «لا تفکروا فی ذات الله»؛ اما تفکر در صفات الهی ممکن و تشویق شده است: «تفکروا فی کل شیء».

۵۲ = ۲ فهم نیازمندی به خدا در عبارت قرآنی «انتم الفقراء الی الله»، مقدمه گویا شدن به آیه «یسأل من فی السماوات و الارض» است. زیرا پیش از درک نیاز دائمی به خدا، دانستن اصل نیازمندی و فقر به خدا لازم است.

۵۳ = ۲ شناخت ماهیت یا چستی خداوند ناممکن و هستی او ممکن است و لازمه شناخت چستی، احاطه است.

۵۴ = ۴ دسته‌ای از موضوعاتی که ما می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوانات و کهکشان‌ها. حتی کهکشان‌های بسیار بسیار دور هم ممکن است، روزی مورد شناسایی واقع شوند و انسان بتواند ماهیت و ذات آن‌ها را شناسایی کند. این‌ها همه موجودات محدودی هستند.

رسول خدا ﷺ به تفکر در همه چیز، به جز ذات الهی که همان چستی، ماهیت و جوهر اوست، امر کرده است.

دلیل رد گزینه (۱): معرفت به ذات و چستی خداوند از محدوده توانایی انسان خارج است؛ زیرا خداوند، نامحدود است و در ذهن ما نمی‌گنجد.

۵۵ = ۴ رسیدن به این معرفت عمیق و والا، معلول و نتیجه قدم گذاشتن در راه با عزم و تصمیم قوی است و خداوند نیز کمک خواهد کرد و آیه شریفه «و الذین جاهدوا فینا لنهیدنهم سبلنا...» با آن مرتبط است.

۳۶ = ۴ هر موجودی در حد خودش تجلی‌بخش خداوند و نشانگر صفت الهی است؛ از همین رو آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۳۷ = ۳ مفهوم کلی ابیات مذکور نیازمندی، فقر و پدیده بودن موجودات جهان نسبت به خدای بی‌نیاز است و هیچ اشاره مستقیمی به معاد نشده است.

۳۸ = ۳ ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز: «یسأل من فی السماوات...» درخواست عاجزانه از خداوند برای واگذار نکردن او به خودش است که در دعای رسول خدا ﷺ به صورت «اللهم لا تکلنی...» اشاره شده است. مفهوم آیه مبارکه نیاز دائمی، لحظه به لحظه و آن به آن، به خداوند است.

۳۹ = ۴ ساعت به سازنده در بقا نیازمند نیست؛ اما موجودات جهان در بقای خود به خداوند نیازمندند. ساعت‌ساز، هستی‌بخش به ساعت و اجزای آن نیست؛ بلکه نظم‌دهنده و جابه‌جاکننده اجزای آن است. (ردگزینه‌های ۱، ۲ و ۳)

۴۰ = ۱ در حدیث شریف «لا تفکروا فی ذات الله»، رسول خدا ﷺ از تفکر در ذات، چستی و ماهیت خدا نهی کرده است؛ زیرا خدا حقیقتی نامحدود دارد و چون نامحدود است، ذهن ما گنجایش درک چستی او را ندارد و نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند. لذا خداوند محیط بر ما و ما محاط در خدا هستیم. رسول خدا ﷺ به تفکر در همه چیز تشویق کرده است.

۴۱ = ۲ در بیت ذکر شده به نیاز موجودات به خدای بی‌نیاز که وجودش از خودش است، توجه شده است (مقدمه دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش) مانند نیاز چیزهایی که شیرین نیستند به چیزی که خودش شیرین باشد.

۴۲ = ۳ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

۴۳ = ۱ می‌توانیم صفات و اسماء الهی را بشناسیم (ممکن). شناخت کیستی خداوند که همان صفات الهی است، برای انسان امکان‌پذیر (ممکن) است.

۴۴ = ۱ انسان‌ها هر قدر که به معنای حقیقی کامل‌تر شوند، فقر و نیازمندی خود به خداوند را بهتر درک می‌کنند و بندگی و عبودیتشان در پیشگاه الهی قوی‌تر و بیش‌تر می‌شود.

۴۵ = ۴ ماهیت و چستی دارای یک معنا است و شناخت ماهیت و چستی خداوند ناممکن است و در ظرف ذهن انسان نمی‌گنجد؛ ولی شناخت هستی امکان‌پذیر است و نیازمند به تفکر در نشانه‌های الهی است، نه احاطه.

۴۶ = ۱ در مقدمه اول نیازمندی جهان در پیدایش آمده است که اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست؛ یعنی انسان و موجودات جهان پدیده‌هایی هستند که در به‌وجود آمدن به خودشان متکی نیستند. این‌که انسان با هر چیزی خدا را ببیند معرفتی عمیق و والا است و برای جوانان قابل دسترس؛ زیرا پاکی و صفای قلب دارند.

در درس ۱۱ سال یازدهم می‌خوانیم که به تعبیر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، چنین کسی (جوان و نوجوان) به آسمان نزدیک‌تر است. رد گزینه‌های (۲) و (۴): انسان در دوره سنی جوانی و نوجوانی، هنوز به گناه عادت نکرده است، نه این‌که به گناه آلوده نشده است!

۶۴ = ۳ در جهت حرکت به سوی معرفت عمیق و والا، اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی (قصد و آهنگ قوی) حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد (امداد خاص و توفیق الهی) و لذت این معرفت را به ما خواهد چشاند.

رد گزینه‌های (۱) و (۲): استعانت به معنای کمک خواستن از خداست، نه کمک کردن خدا به انسان.

۶۵ = ۲ این‌که به خداوند، هرگز گزند و آسیبی نمی‌رسد، حتی اگر مردم به جاهلیت بازگردند، نشان از بی‌نیازی و صمد بودن خداوند از انسان‌ها و غنی بودن اوست.

۶۶ = ۳ اگر در راه رسیدن به معرفت عمیق و برتر، قدم به پیش گذاریم و با «عزم و تصمیم قوی» حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد. نمونه‌ای از نشانه‌های عزم قوی در درس ۸ سال دهم، نسپردن سرنوشت به دست حوادث است.

۶۷ = ۴ حدیث امام علی علیه السلام در مورد مشاهده خدا در هستی و مشهود بودن اوست و با ابیات گزینه‌های (۱)، (۲) و (۳) مرتبط می‌باشد. اما بیت گزینه (۴)، بیانگر مقدمه دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است.

۶۸ = ۴ در این حدیث شریف، منظور از تفکر درباره همه چیز، نشانه‌های الهی است و چون تشویق به تفکر را بیان داشته است، با «تلاش برای کسب معرفت بیش‌تر به خداوند» از راه‌های رسیدن به اخلاص که در درس ۴ سال دوازدهم بیان شده، ارتباط دارد.

۶۹ = ۱ ابتدای آیه ۳۵ سوره نور نشان‌دهنده توحید در خالقیت است؛ زیرا خداوند نور هستی است. یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند.

۷۰ = ۳ رسیدن به معرفت عمیق و والا در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند. کمک الهی به تلاشگران در آیه **﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا...﴾** اشاره شده است. دقت شود: حقیقت‌جویی، نامربوط است.

۷۱ = ۲ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر می‌شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند. پس درک **﴿انتم الفقراء الى الله﴾** موجب تقویت عبودیت و بندگی در پیشگاه خداست.

۵۶ = ۴ عدم اتکال و اعتماد انسان به نفس اماره که به تعبیر حضرت علی علیه السلام دشمن‌ترین دشمن انسان است، لزوم توکل و اعتماد به خدا را برای انسان رقم می‌زند. دلیل رد گزینه‌های (۱) و (۲): دشمن قسم‌خورده انسان، شیطان است.

۵۷ = ۴ بهترین افکار که همان تفکر درباره خدا و قدرت اوست موجب بهترین عمل یعنی برترین عبادت‌ها می‌شود که در حدیث «افضل العبادة ادمان التفكير...» نمود یافته است و کلیدواژه «العبادة» به توحید عملی و سبک زندگی توحیدی اشاره می‌کند.

۵۸ = ۳ این‌که انسان با هر چیزی، خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید؛ اما هدفی ممکن و قابل دسترس است به خصوص برای جوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی راه افتیم به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت این معرفت را به ما خواهد چشاند (نتیجه) که این نتیجه از آیه شریفه **﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾** در درس ۶ سال دوازدهم قابل برداشت است. (سنت توفیق الهی)

۵۹ = ۳ چون وجود خدا وابسته به چیزی نیست (غنی)، کسی نمی‌تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند. خداوند ذاتاً موجود است. یعنی او در ذات خود غنی و بی‌نیاز است. غنی بودن خداوند، اشاره به توحید ذاتی دارد.

۶۰ = ۴ معرفت عمیق و والا که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت این معرفت را به ما خواهد چشاند و این کمک الهی را می‌توان در آیه **﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا...﴾** در درس ۶ سال دوازدهم دریافت کرد.

۶۱ = ۳ هر سه گزینه (۱)، (۲) و (۴) درباره شناخت نشانه‌های الهی (آیات) است که در عالم وجود دارد؛ ولی حدیث «... و لا تفکروا فی ذات الله» مربوط به ممنوع بودن تفکر در ذات خداوند است.

۶۲ = ۲ در آیه **﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾** به این‌که خداوند نیازمند به دیگری نیست و خودش ذاتاً موجود است، یعنی توحید ذاتی اشاره گردیده است. یگانگی ذاتی خداوند (اصل توحید) در آیه **﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾** مؤکد واقع گردیده است. در آیه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** نور به معنای پیدا و آشکارکننده سایرین است که به خالقیت مربوط می‌شود و با آیه **﴿قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾** مرتبط است.

۶۳ = ۱ معرفت عمیق و والا به خصوص برای جوانان و نوجوانان به دلیل پاکی و صفای قلب، میسرتر است. (درستی قسمت اول همه گزینه‌ها)، بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید...» به ویژگی پاکی و صفای قلب اشاره دارد.

۸۰ ≡ ۱ نیاز دائمی، لحظه‌به‌لحظه و مداوم موجودات و پدیده‌ها در همه شئون، از آیه **﴿يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾** برداشت می‌شود.

این‌که هر موجودی در حدّ خودش تجلّی‌بخش خداوند و نشانگر صفات اوست، به دلیل این است که موجودات به سبب خداوند پیدا و آشکار شده‌اند یا به تعبیر دیگر، خداوند نور آسمان‌ها و زمین است که در آیه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** به روشنی تبیین گردیده است.

۸۱ ≡ ۱ این‌که انسان در پشت پرده ظاهر و در ورای هر چیزی، خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در قدم نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی ممکن و قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان؛ زیرا شرط اصلی حرکت به سوی این هدف، پاکی و صفای قلب است.

۸۲ ≡ ۲ میان افزایش معرفت و افزایش عبودیت، رابطه مستقیم برقرار است؛ زیرا هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند. لذا افزایش خودشناسی زاینده (علت) درک بهتر فقر و نیازمندی است (معلول) و قطع رابطه میان جریان برق و مولد برق ناممکن است؛ زیرا اگر لحظه‌ای مولد برق نباشد جریان برقی هم نیست. (فنا)

۸۳ ≡ ۱ جهت حرکت انسان به سوی هدف معرفت عمیق و والا، پاکی و صفای قلب لازم است، اگر قدم به پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت این معرفت را به ما خواهد چشاند.

۸۴ ≡ ۲ این‌که انسان با هر چیزی، خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی ممکن و قابل دسترس است به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند.

۸۵ ≡ ۴ حدیث امام علی علیه السلام: «ما رأيت شيئاً...» و آیه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** و همچنین آیه **﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ...﴾** و بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید»، همگی اشاره به این دارد که تمام موجودات، وجود خود را از خدا می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند و وجودشان به وجود او وابسته است و از نشانه‌های خدا هستند. اما گزینۀ (۴) تنها به نیازمندی جهان اشاره دارد.

۷۲ ≡ ۳ چون خداوند حقیقتی نامحدود دارد در ظرف ذهن ما نمی‌گنجد و ذهن به حقیقت خداوند احاطه پیدا نمی‌کند از این رو نمی‌توانیم بگوییم که چیست. اگر چستی برای او فرض کنیم، او را محدود کرده‌ایم. از این جهت است که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است: «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰه». عبارت «هستی» در گزینه‌های (۱)، (۲) و (۳) برای خداوند از موارد غلط است؛ چون هستی خداوند قابل شناخت است.

۷۳ ≡ ۴ با توجه به کلیدواژه‌های **﴿يَسْأَلُهُ﴾** و **﴿شَأْنٍ﴾** در آیه مذکور، وابستگی دائمی مخلوقات به اراده الهی (دست‌اندرکاربودن) و وابستگی وجودی جهان در بقای خود به خدا مفهوم می‌گردد.

۷۴ ≡ ۳ منظور از ممنوعیت از تفکر در ذات در این حدیث، همان چستی خداوند است و علت آن این است که لازمه شناخت هر چیزی احاطه بر آن است در صورتی‌که خداوند کمال نامحدود است و احاطه به آن محال است.

۷۵ ≡ ۱ با توجه به آیه شریفه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** جهان در پیدایش و بقا (هر دو) نیازمند به خداوند است (دقت کنیم: پیدایش و هستی مترادف هستند) و از آن جهت که خداوند نور هستی است، نتیجه می‌گیریم که تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند و وجودشان به وجود او وابسته است، به همین جهت هر موجودی در حدّ خودش تجلّی‌بخش خداوند و نشانه صفات الهی است.

۷۶ ≡ ۲ با توجه به حدیث پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که می‌فرمایند: «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذاتِ اللّٰه» تفکر در ذات، ممنوع و تفکر در صفات خداوند، تشویق شده است.

۷۷ ≡ ۱ چون لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است و احاطه محدود بر نامحدود محال است، لذا شناخت چستی یا ماهیت خداوند ناممکن و شناخت هستی خداوند که نیاز به تفکر در نشانه‌های الهی دارد، ممکن است.

۷۸ ≡ ۱ از تشبیه «رابطه ما و دیگر موجودات با خدا مانند رابطه جریان برق با مولد آن است»، به نیاز پدیده‌ها به پدیدآور (خالق) در ایجاد و بقا پی می‌بریم و به ترتیب جریان برق، فقیر و مولد آن، غنی است.

۷۹ ≡ ۳ با توجه به آیه شریفه **﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾** خداوند، نور هستی است یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند. در واقع هر موجودی در حدّ خودش تجلّی‌بخش خداوند و نشانگر صفات الهی است.